Digitaliseringsdirektoratet
Norwegian Digitalisation Agency

Sammenhenger Digitaliseringsdirektoratet – DFØ – NSM

–

Katrine Aam Svendsen
Seniorrådgiver
NIFS 04.02.2020

Infosikkerhet på tvers og på langs

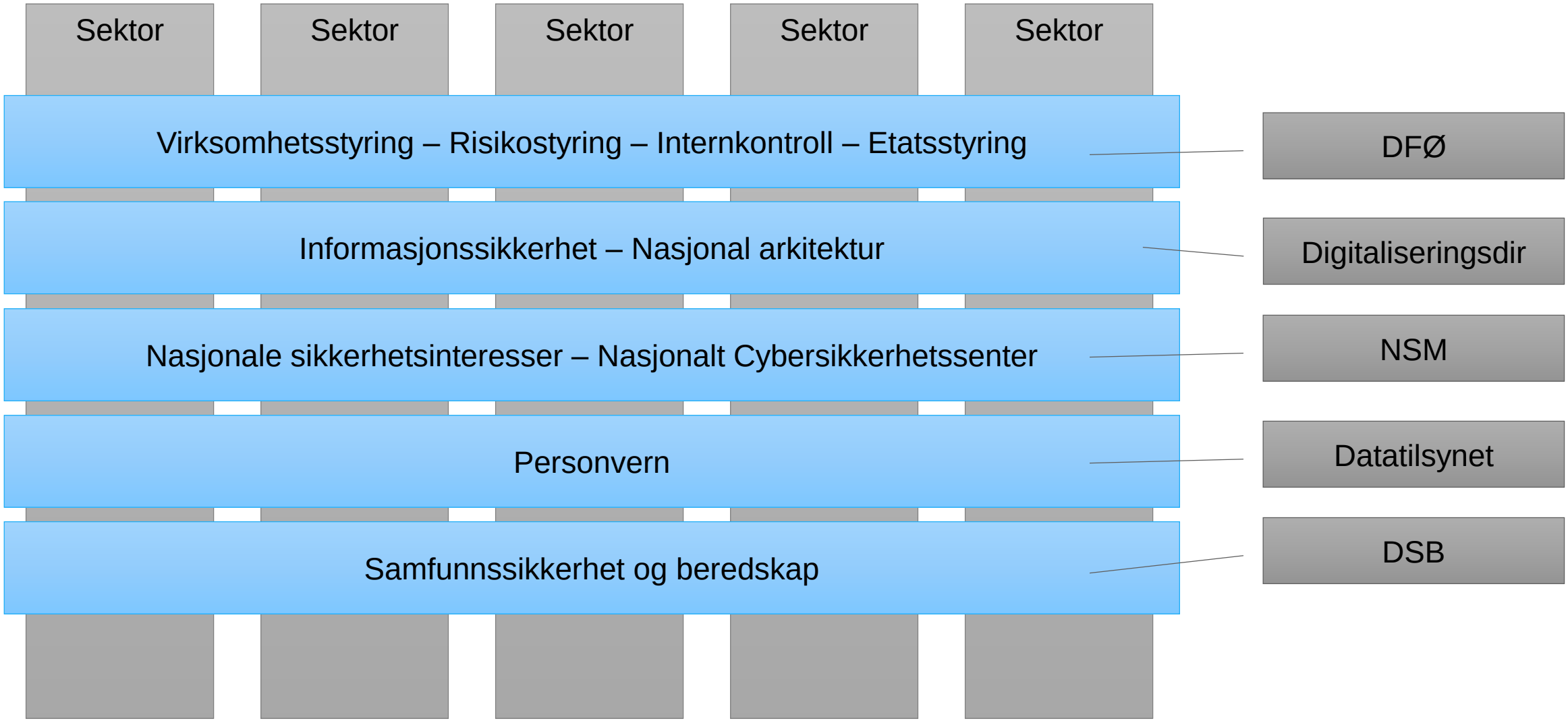

Infosikkerhet på tvers og på langs

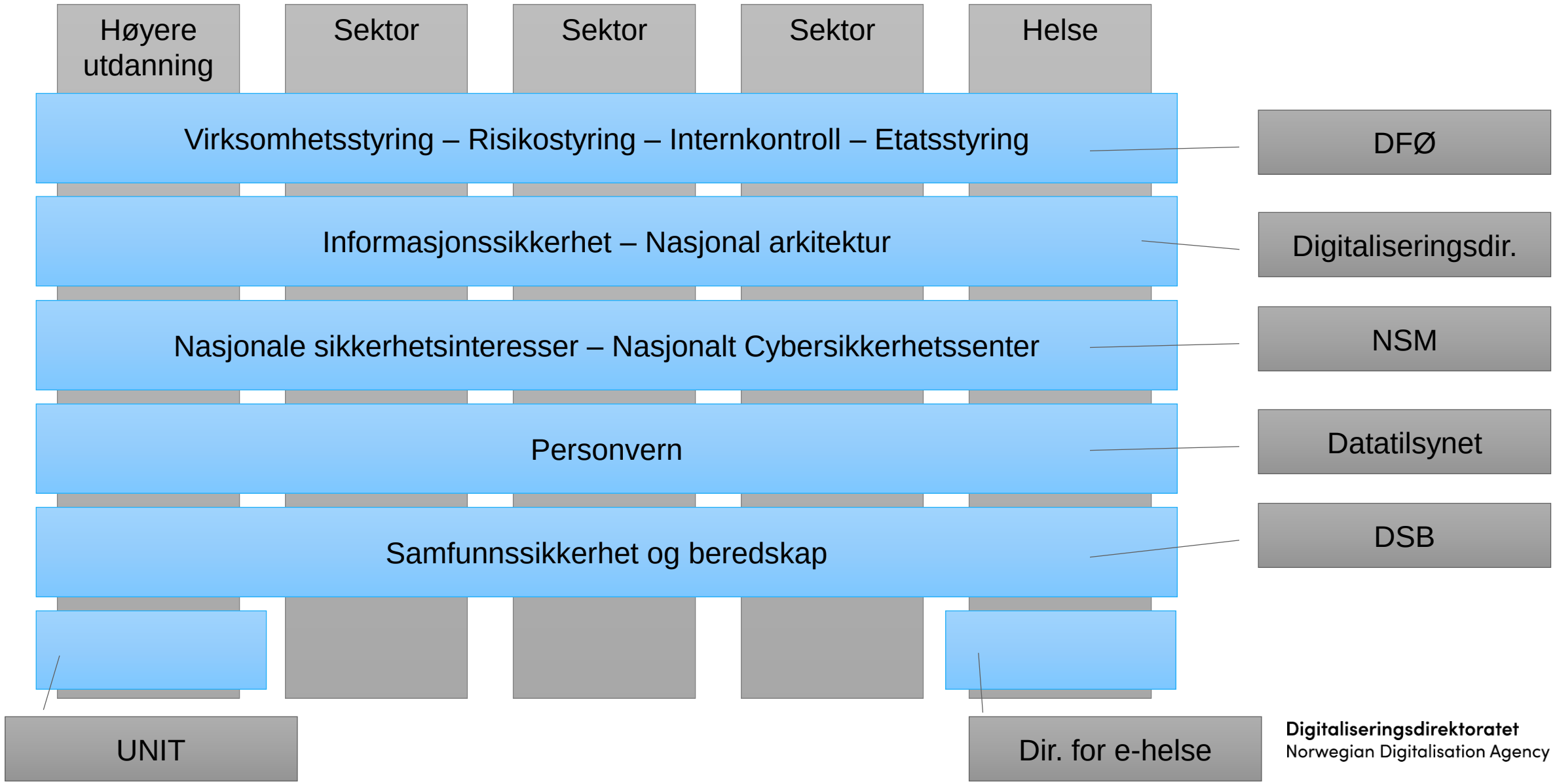

Digitaliseringsdirektoratet
Norwegian Digitalisation Agency

«Leseveiledning»…

Digitaliseringsdirektoratets veiledning på internkontroll (styring og kontroll) på informasjonssikerhetsområdet etter eForvaltningsforskriftens §15

DFØs veiledning på internkontroll etter økonomiregelverket i staten

Direktoratet for forvaltning og økonomistyring

NSMs veiledning på sikkerhetsstyring etter sikkerhetsloven og virksomhetsikkerhetsforskriften

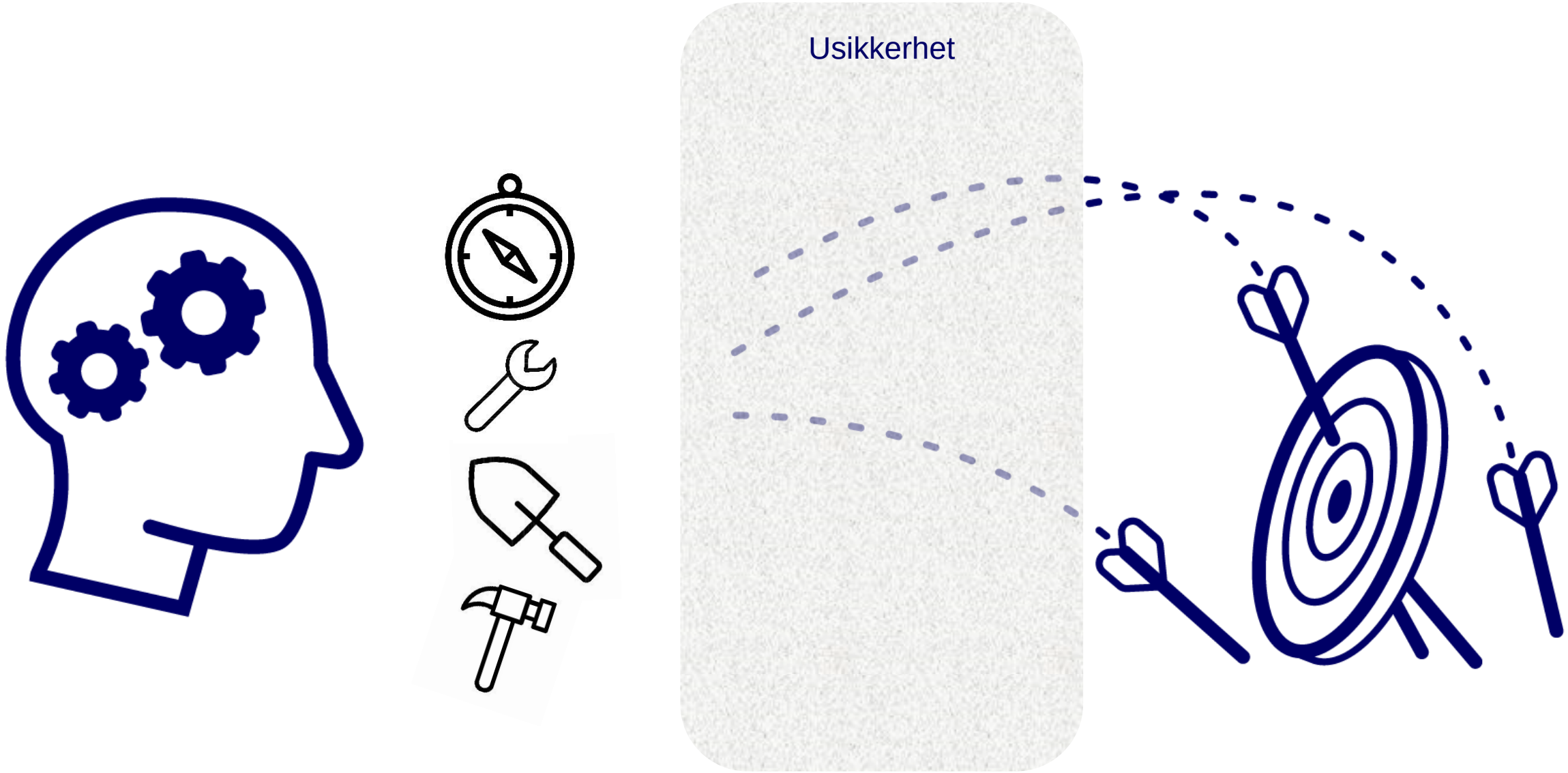

Risiko: Virkning av usikkerhet knyttet til mål (NS-EN ISO/IEC 27000)

Styring og kontroll

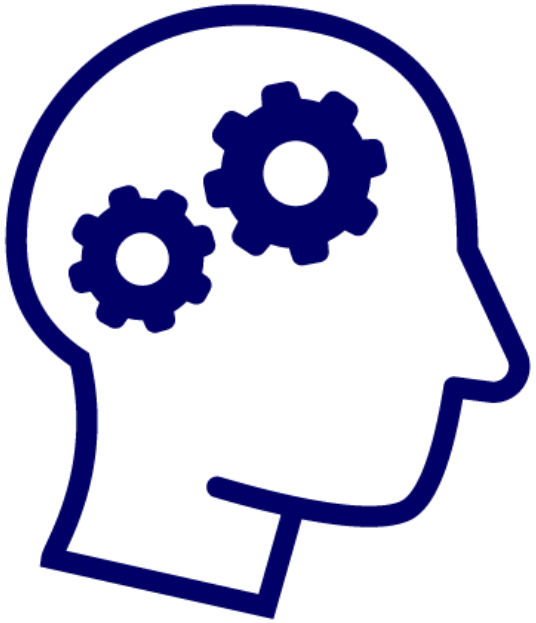

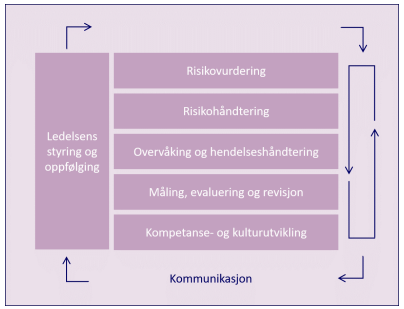

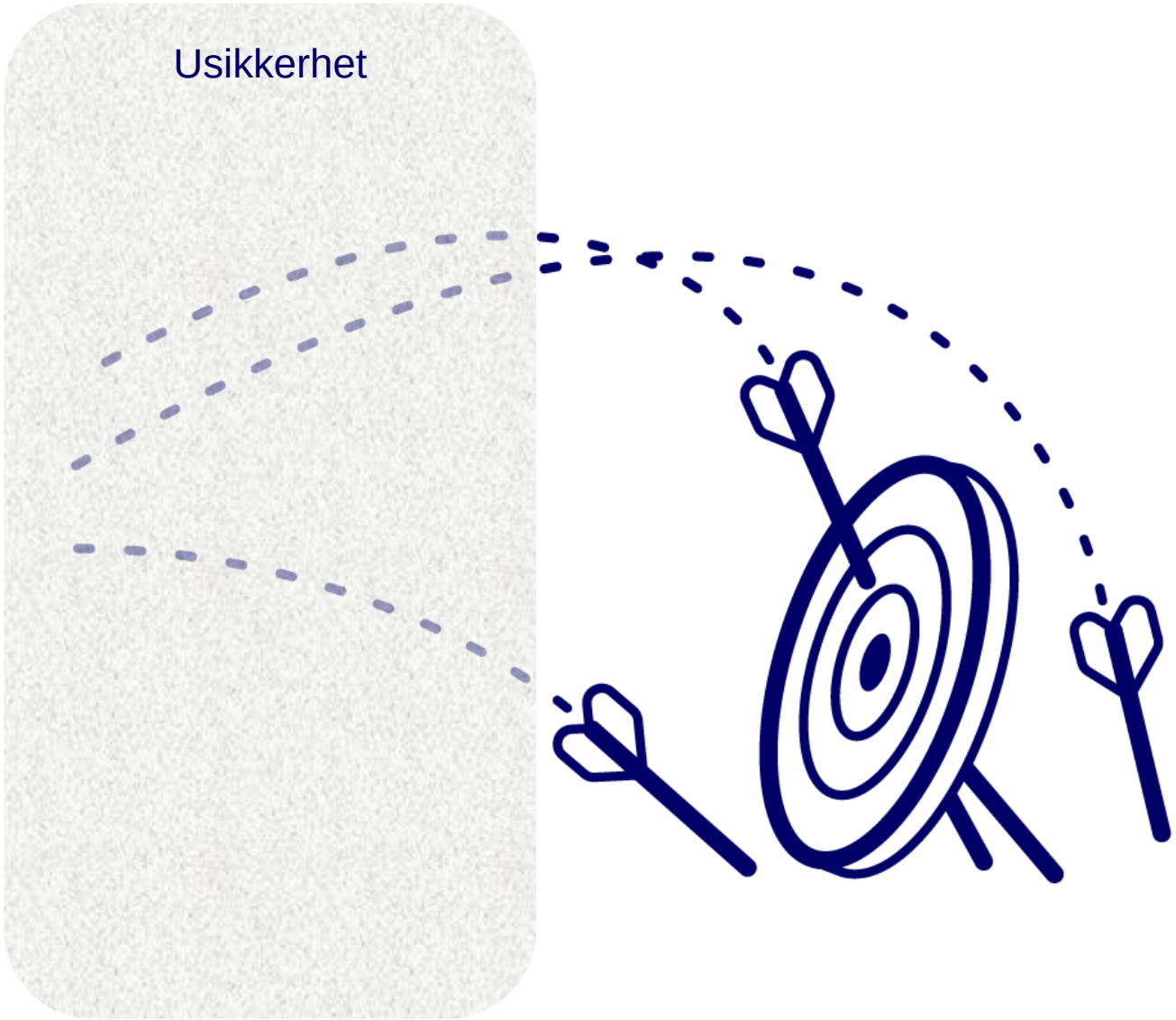

Risiko: Virkning av usikkerhet knyttet til mål (NS-EN ISO/IEC 27000)

Internkontroll - informasjonssikkerhet

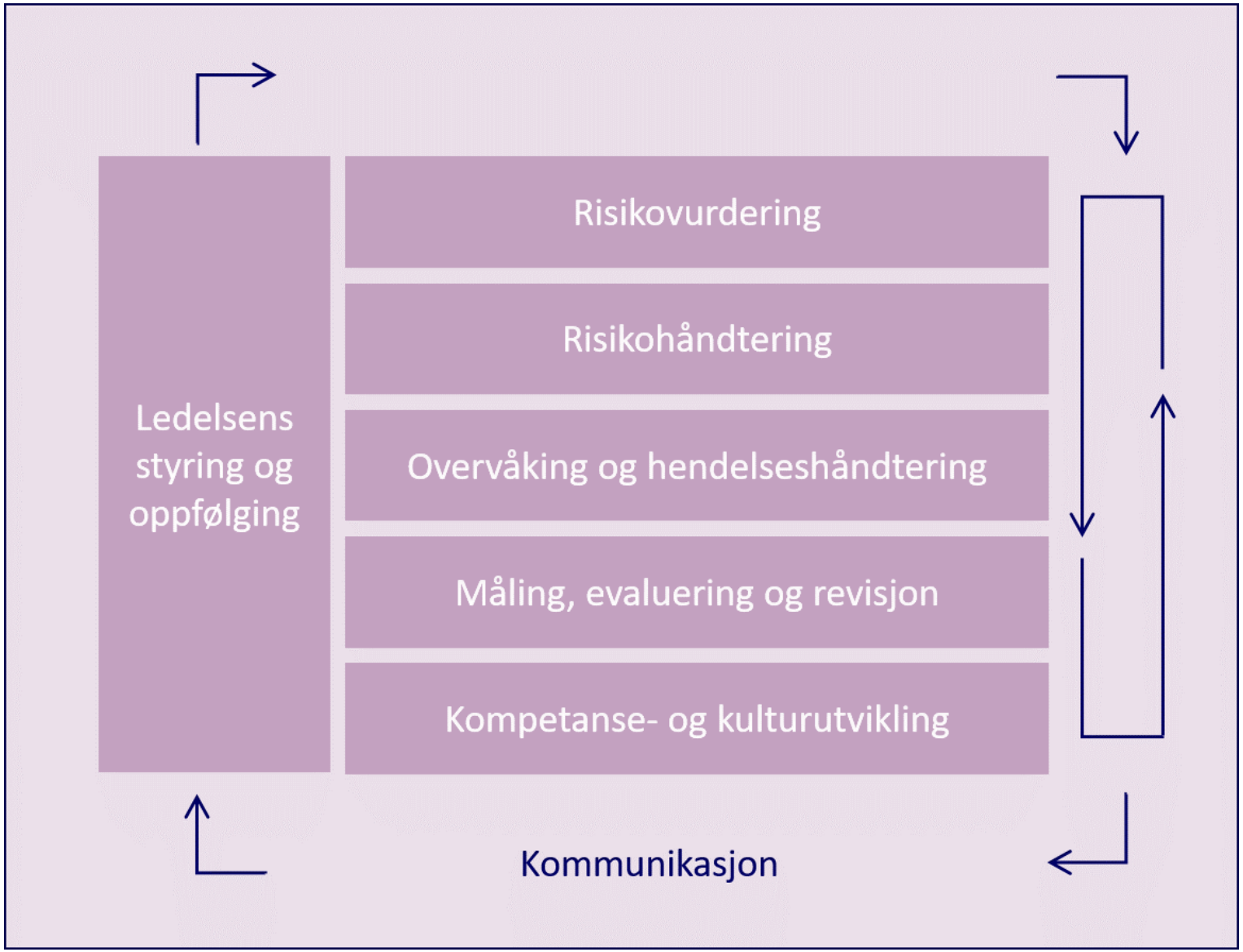

Hva er internkontroll?

Internkontroll er en **prosess**, gjennomført av virksomhetens **ledelse** og **ansatte,** som er utformet for å gi **rimelig sikkerhet** vedrørende måloppnåelse innen følgende områder:

- *Målrettet og effektiv drift*
- *Pålitelig rapportering*
- *Overholdelse av lover og regler*

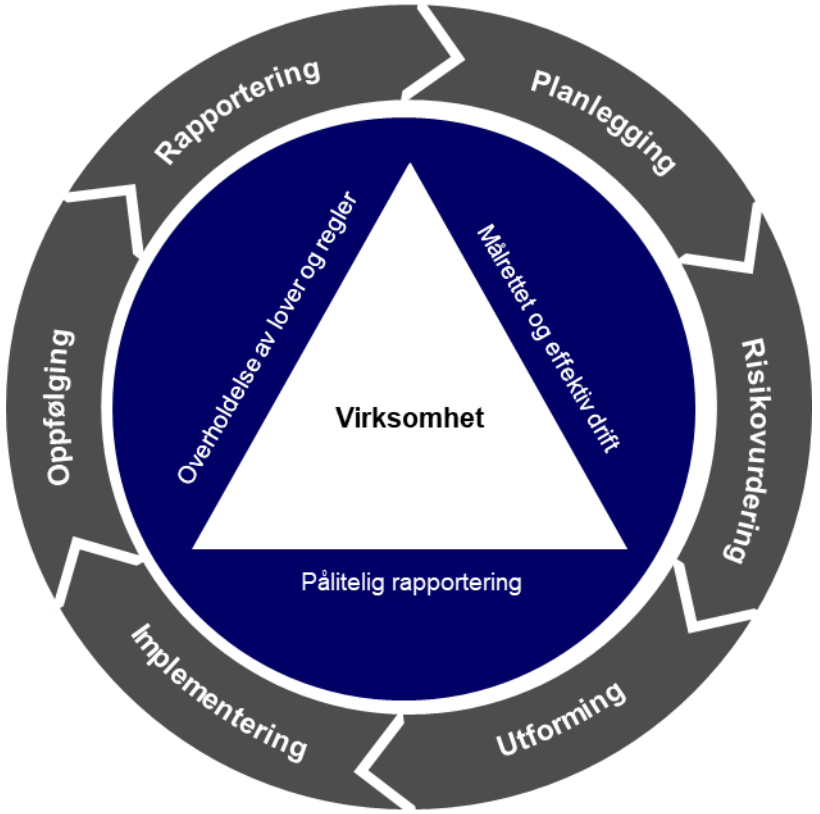

Systematisk gjennomføring av de seks stegene i internkontrollprosessen bidrar til å oppfylle de tre internkontrollmålsettingene og **kontinuerlig forbedring** i virksomheten.

Direktoratet for forvaltning og økonomistyring

Hva er sikkerhetsstyring?

- Systematiske aktiviteter som er nødvendige for å oppnå og opprettholde et forsvarlig sikkerhetsnivå.

- Et styringssystem for sikkerhet skal inneholde:
  - Sikkerhetsledelse
  - Sikkerhetsorganisering
  - Risikostyring
  - Sikkerhetstiltak
  - Forhold til andre virksomheter
  - Sikkerhetsoppfølging
  - Sikkerhetsdokumentasjon

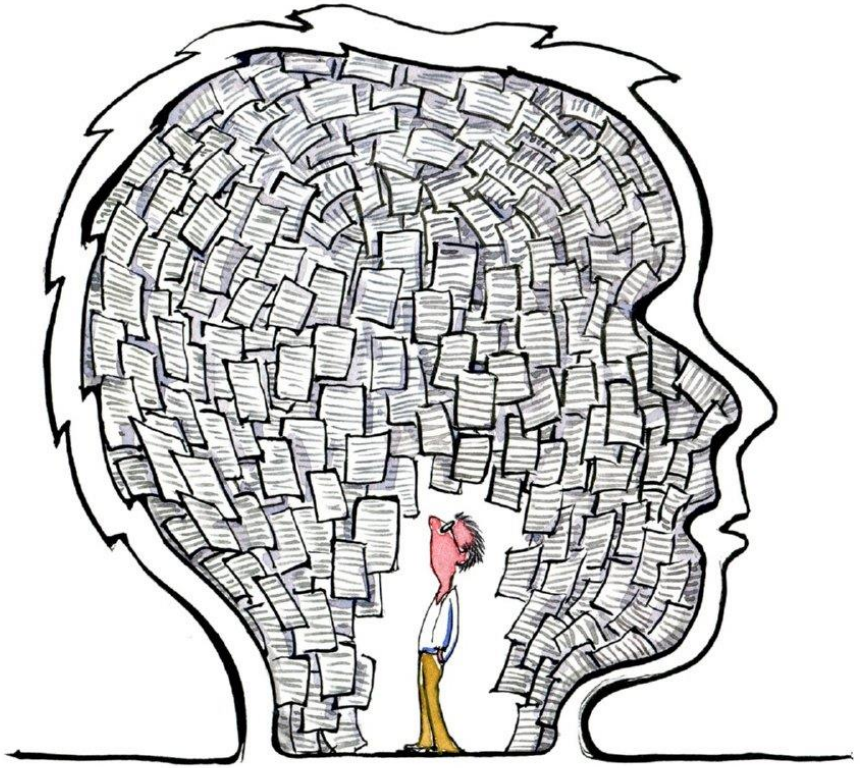

Fellestrekk – internkontroll/styring og kontroll/ sikkerhetsstyring

Systematiske aktiviteter

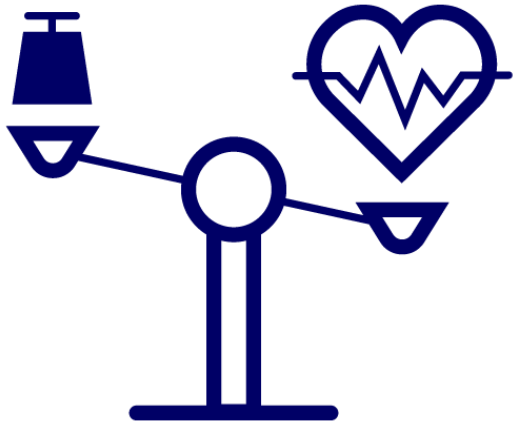

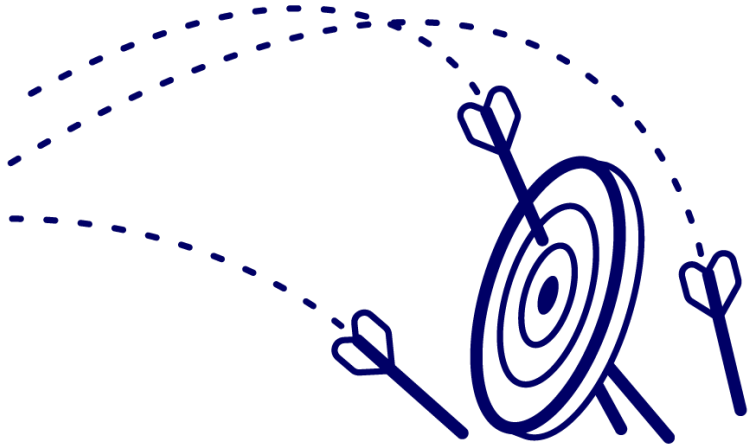

Rimelig sikkerhet – tilpasset – forsvarlig

Ledelse og styring…

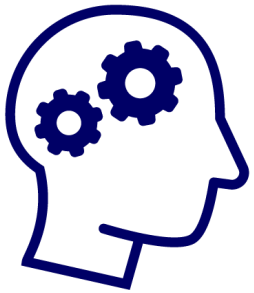

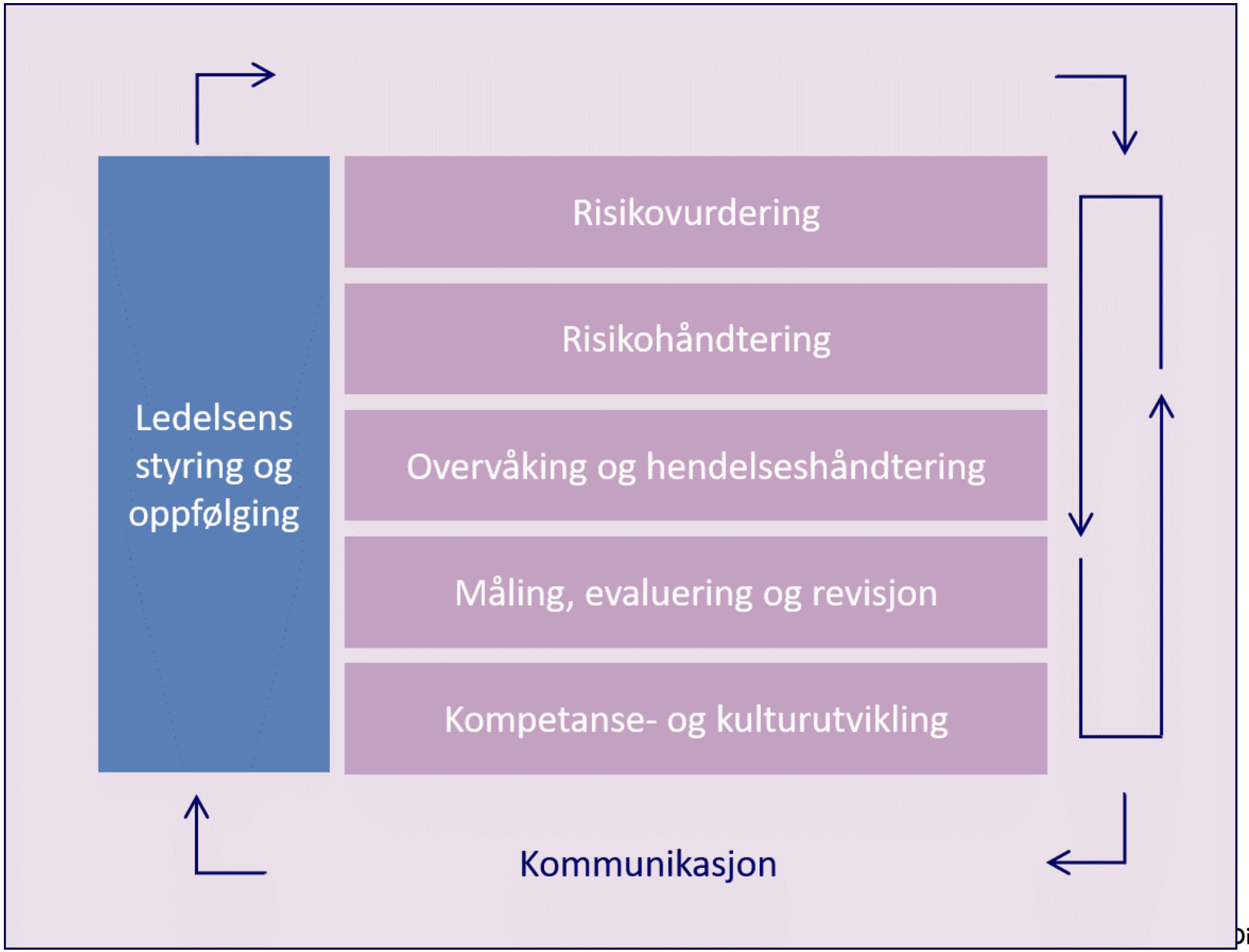
Ledelsens styring og oppfølging
Risikovurdering
Risikohåndtering
Overvåking og hendelseshåndtering
Måling, evaluering og revisjon
Kompetanse- og kulturutvikling
Kommunikasjon

Lederansvar og styring

- Leder har ansvar for at virksomheten har etablert en effektiv internkontroll, og at denne gjennomføres og fungerer på en tilfredsstillende måte.
- Internkontroll er et lederansvar, og er en nødvendig forutsetning for god styring.
- Leder har ansvar for at virksomheten har etablert et fundament for internkontrollen.

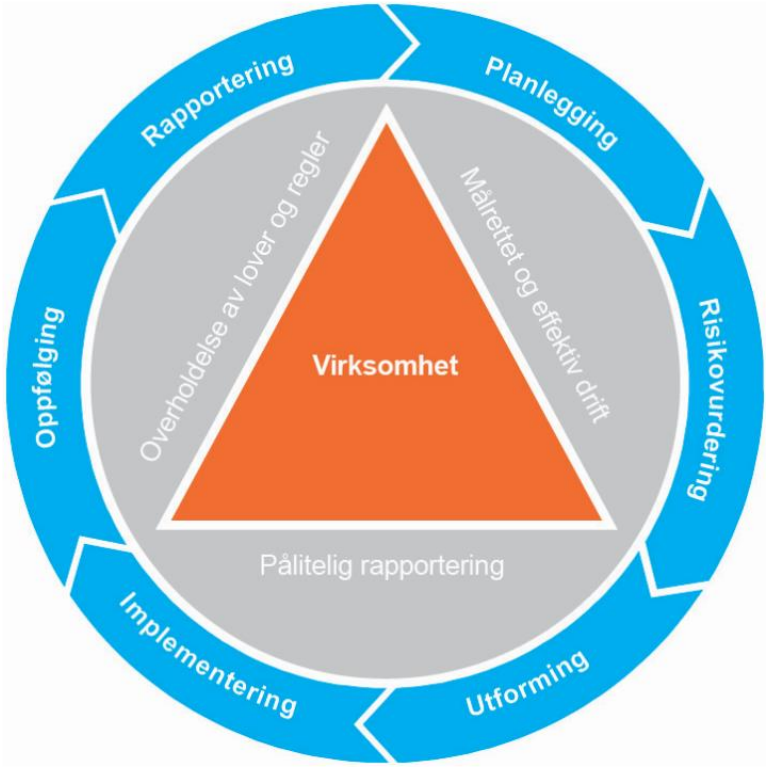

Sikkerhetsledelse

Virksomhetens leder har det endelige ansvaret for det forebyggende sikkerhetsarbeidet og for at dette arbeidet gir forsvarlig sikkerhet som resultat

- Virksomhetens leder skal fastsette et styringsdokument for sikkerhet som beskriver:
  - Hvilke verdier skal beskyttes
  - Fordeling av ansvar og myndighet
  - Prinsipper for virksomhetens sikkerhetsarbeid

Fellestrekk – ledelse og styring

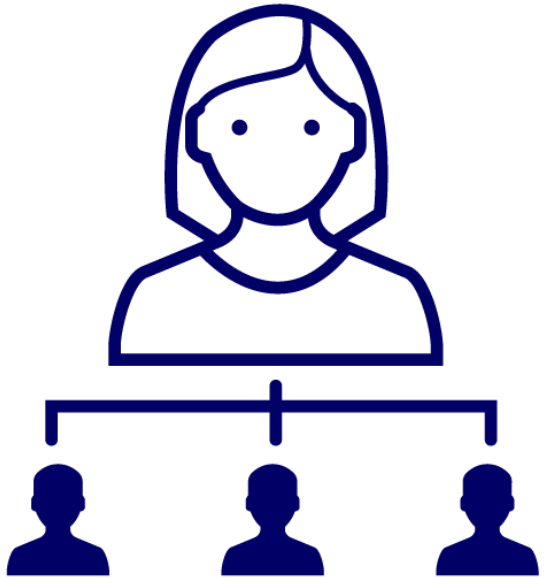

Lederen har det øverste ansvaret

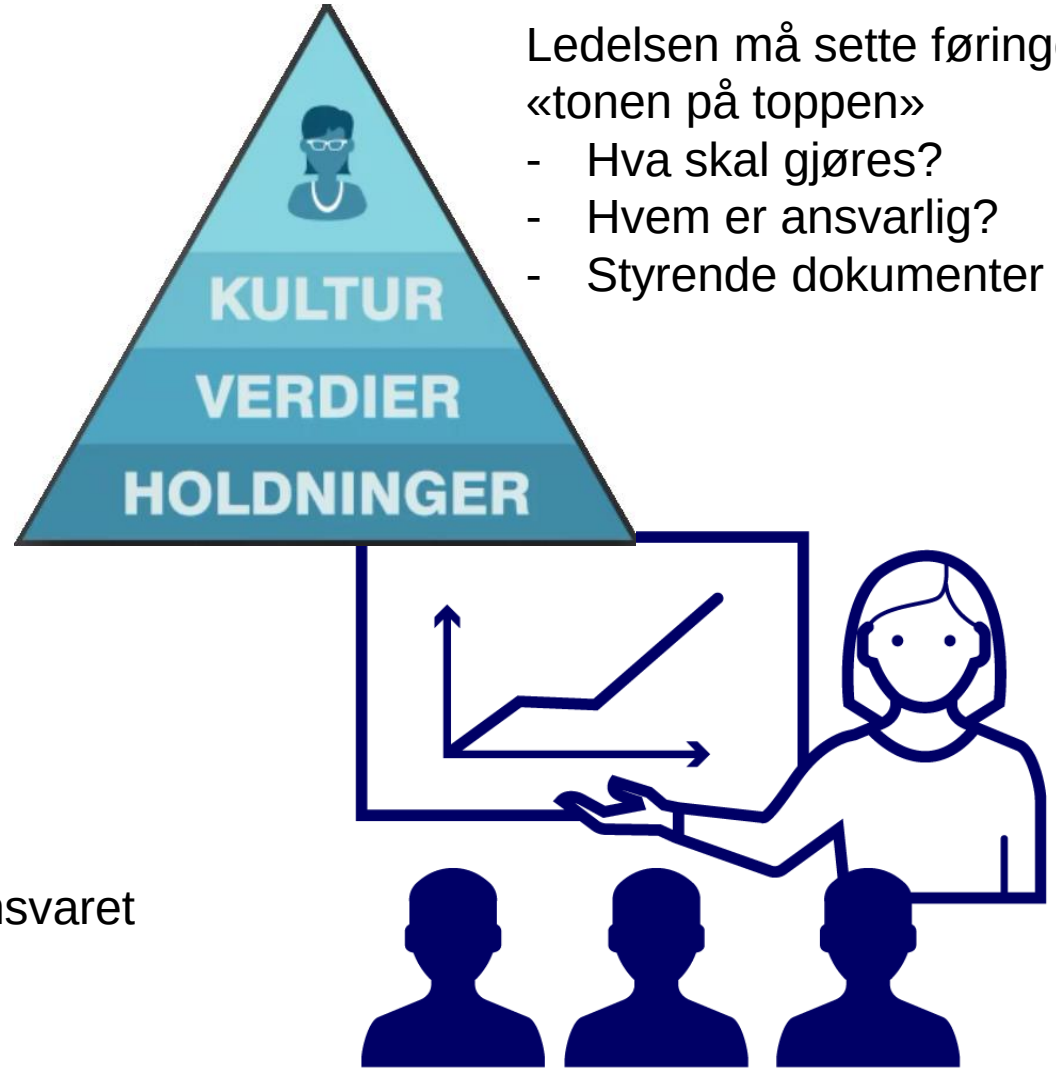

Ledelsen må sette føringene – «tonen på toppen»

- Hva skal gjøres?
- Hvem er ansvarlig?
- Styrende dokumenter

Ansvar for gjennomføring sitter i linjen

Risikovurdering og risikohåndtering

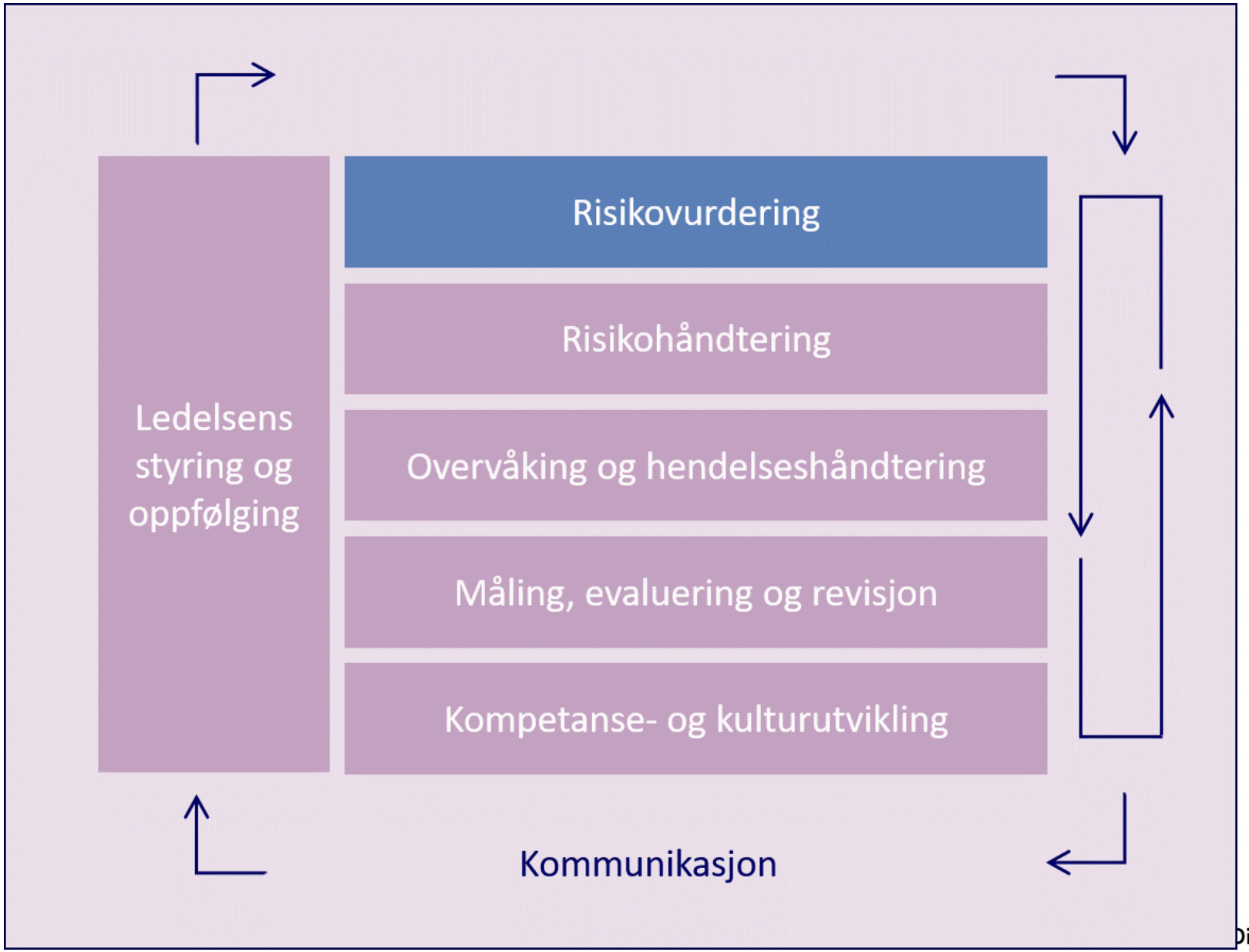
Ledelsens styring og oppfølging
Risikovurdering
Risikohåndtering
Overvåking og hendelseshåndtering
Måling, evaluering og revisjon
Kompetanse- og kulturutvikling
Kommunikasjon

Risikovurderinger - overordnet

- Ledelsen etabler et grunnlag for risikovurderingen – oversikt over mål og krav
- Ledelsen gjennomfører risikovurderinger knyttet til mål og krav
- Ledelsen vurdere hvilke sentrale aktiviteter/ prosesser, systemer og verdier det er behov for å ha særlig god internkontroll på

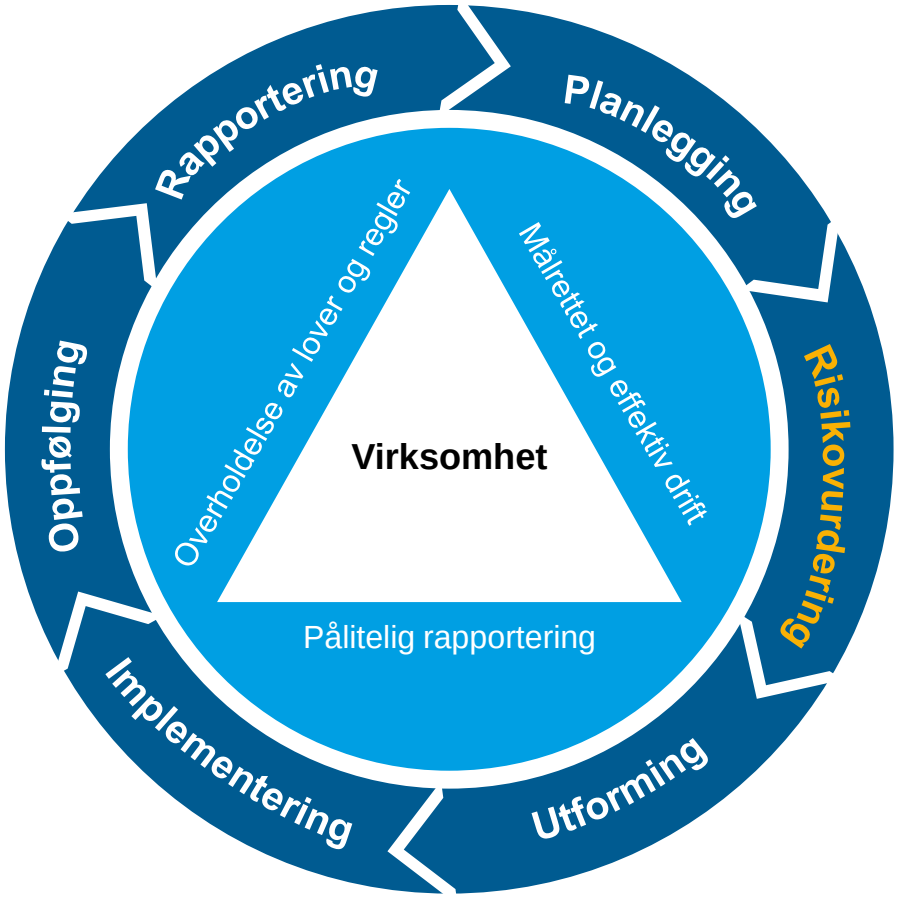

Risikovurderinger - på lavere organisatoriske nivåer og prosesser

- Ledere på lavere nivåer gjennomfører risikovurderinger og ledelses gjennomgang el. innenfor sitt ansvarsområde
- Dette skjer i henhold til toppledelsen sin risikotoleranse
- Risiko som ikke kan håndteres innenfor eget ansvarsområde rapporteres til nivået over

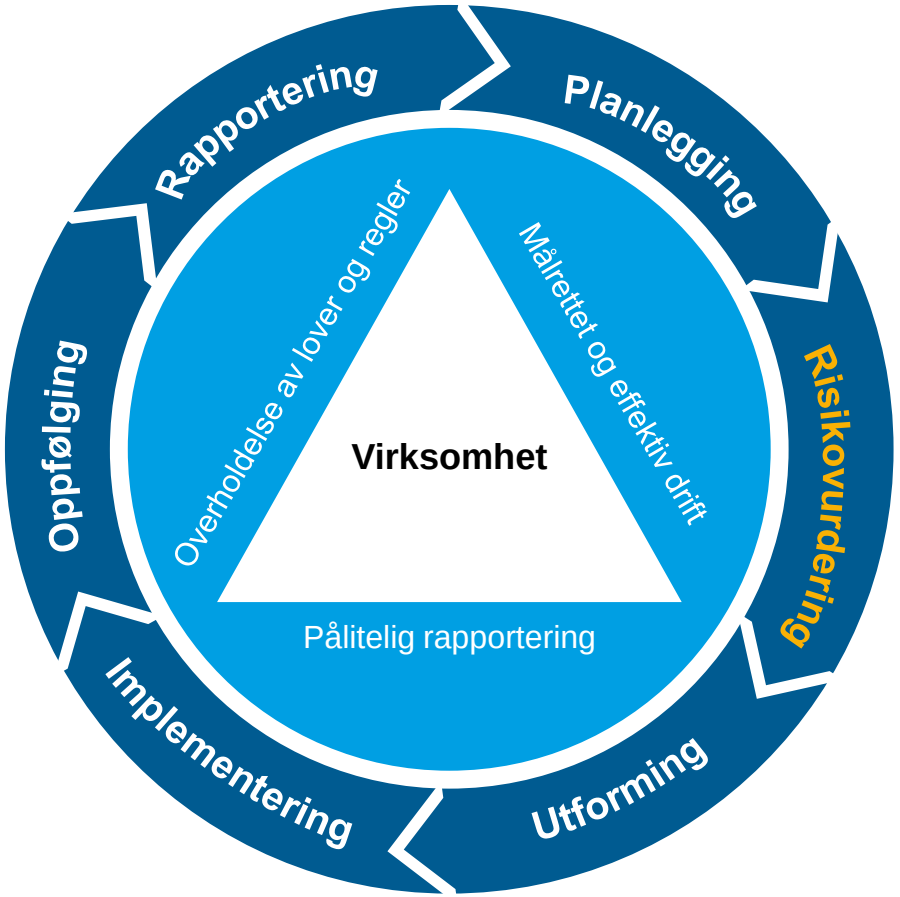

Digitaliseringsdirektoratet vs DFØ

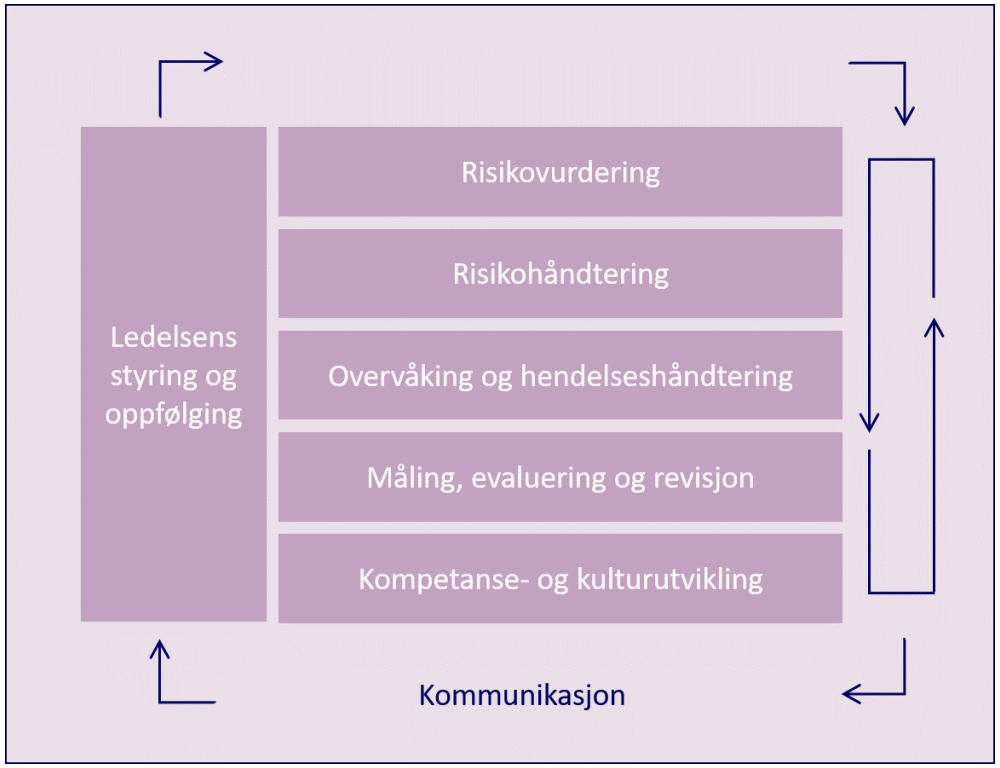

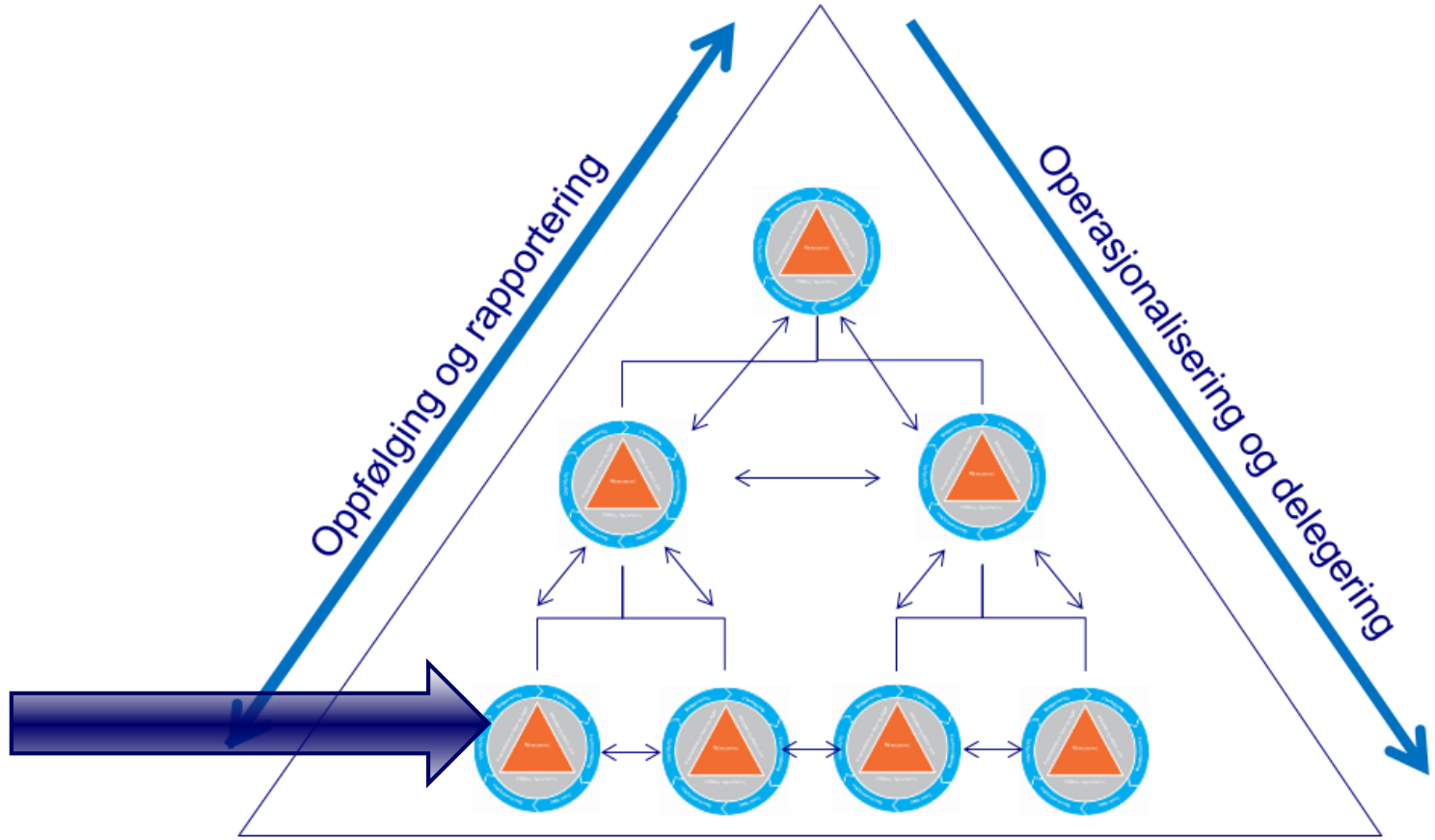

Digitaliseringsdirektoratet
Norwegian Digitalisation Agency

Risikovurdering

Vurderingen skal danne grunnlag for iverksetting av forebyggende sikkerhetstiltak.

- Når en virksomhet vurderer risiko, skal den ta hensyn til:
  - Eksterne og interne forutsetninger og krav
  - Betydningen skjermingsverdige verdier har for GNF/Nasjonale sikkerhetsinteresser
  - Trusler – inkludert sannsynligheten for at disse kan inntreffe
  - Sårbarheter – inkludert konsekvens ved at sikkerhetstruende virksomhet inntreffer
  - Avhengighet av andre virksomheter

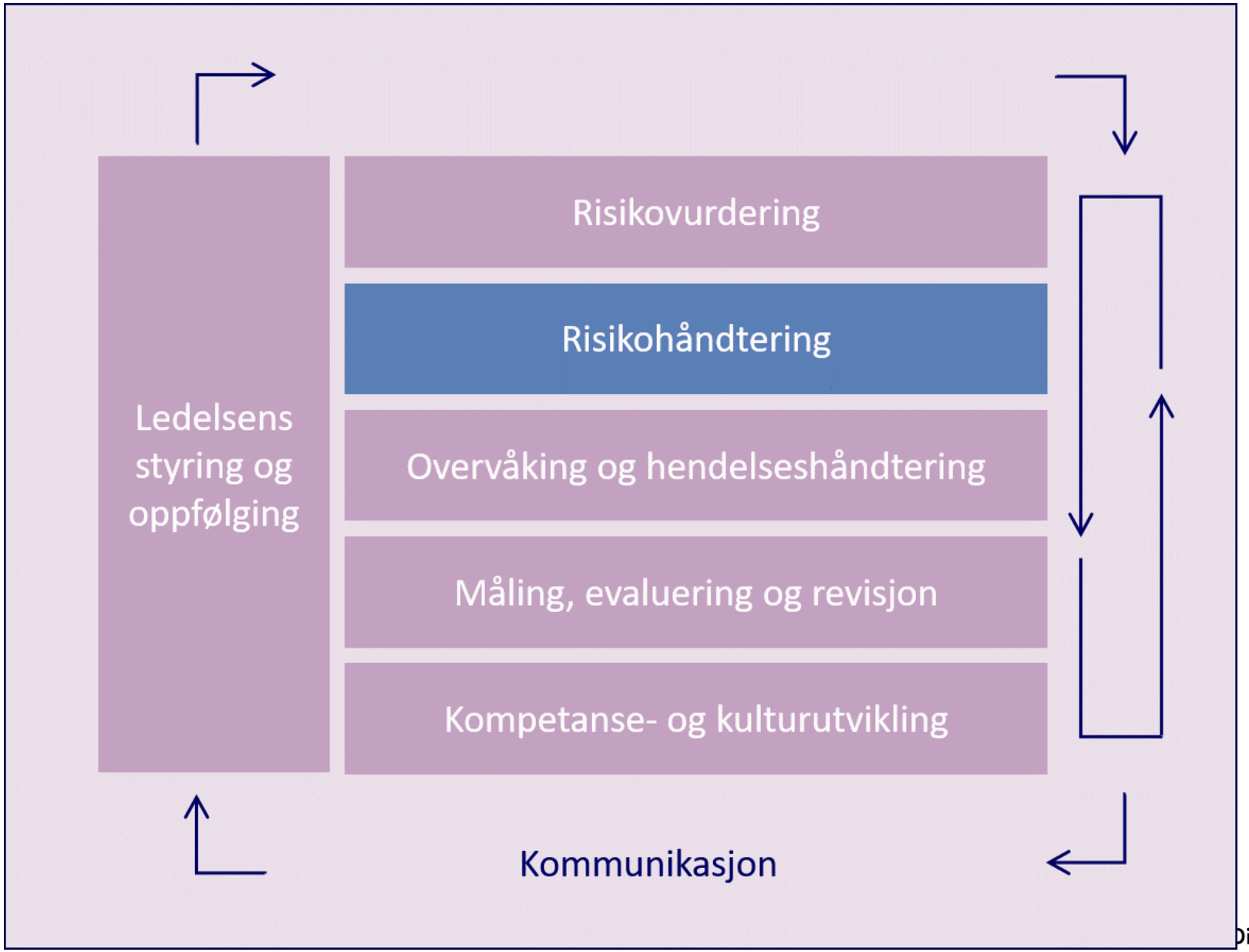
Ledelsens styring og oppfølging
Risikovurdering
Risikohåndtering
Overvåking og hendelseshåndtering
Måling, evaluering og revisjon
Kompetanse- og kulturutvikling
Kommunikasjon

Tiltak/kontrollaktiviteter blir utformet på ulike organisatoriske nivå for å håndtere uakseptabel risiko

- Identifisere aktuelle tiltak/kontrolltiltak
- Vurdere og prioritere tiltak/kontrolltiltak
- Beslutte tiltak og dokumentere plan for gjennomføring

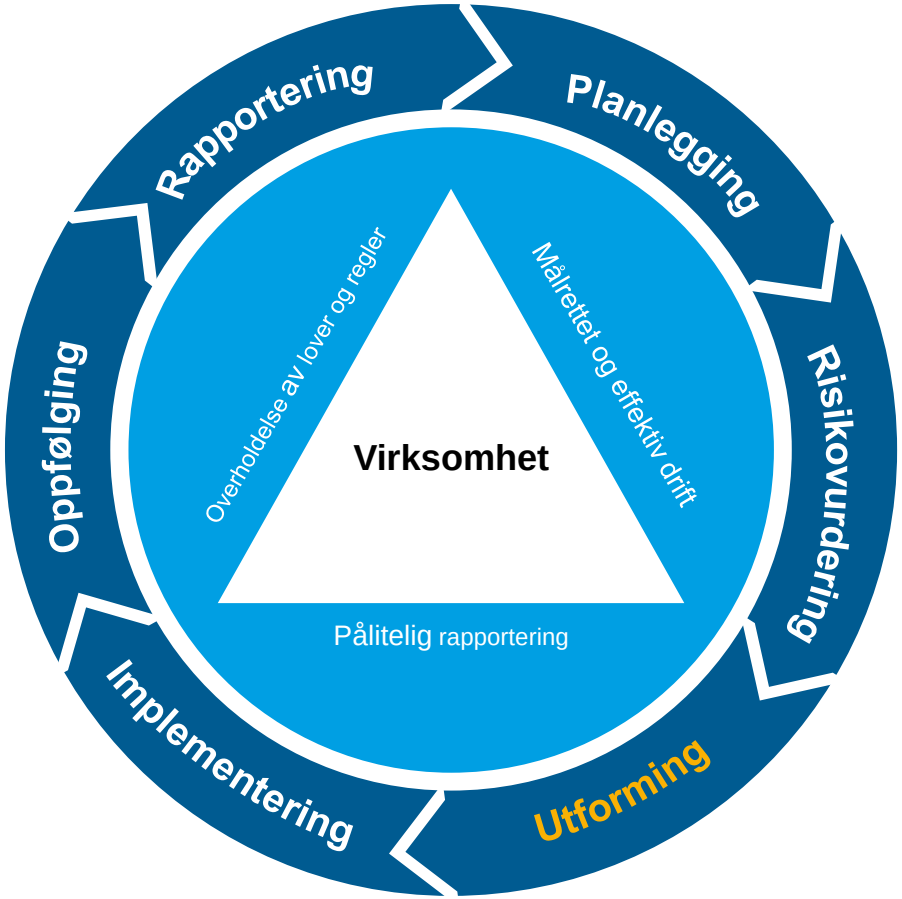

Målet med implementering er å sørge for at tiltaket etterleves og får ønsket effekt

- Viktig for å sikre varig endring:
  - Informasjon, kommunikasjon og tilgjengeliggjøring
  - Forankring, holdning og adferd
  - Kompetanse, ferdigheter og kapasitet
  - Verktøy og systemstøtte

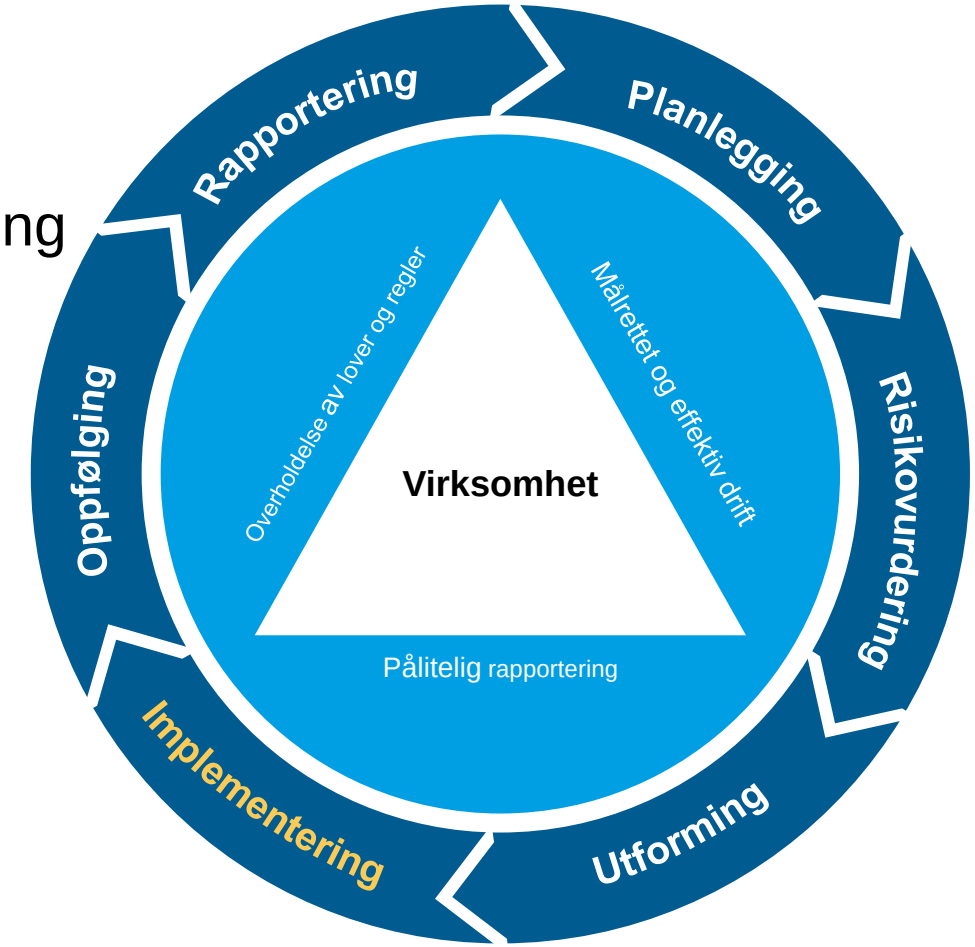

Direktoratet for forvaltning og økonomistyring

Risikohåndtering

Virksomheten må vurdere flere forhold i sin håndtering av risiko:

- Er risikoen akseptabel?
  - Hvis ja – forsvarlig sikkerhet!
- Hvilke tiltak kan redusere sårbarheter til akseptabelt nivå?
- Hvilke tiltak er egnet til reduksjon av konsekvenser av sikkerhetstruende virksomhet?
  - Redundans; skadebegrensning; gjenopprettelse?
- Hvordan kan avhengigheter reduseres?
  - Oversikt over avhengigheter sendes til NSM og sektordepartement
- Finnes andre, egnede former for risikoreduksjon?

Fellestrekk – risikovurdering og -håndtering

Ha oversikt – se sammenhengen mellom aktivitetene og arbeidet man gjør, risikoen man står overfor, og implementere tiltak basert på det.

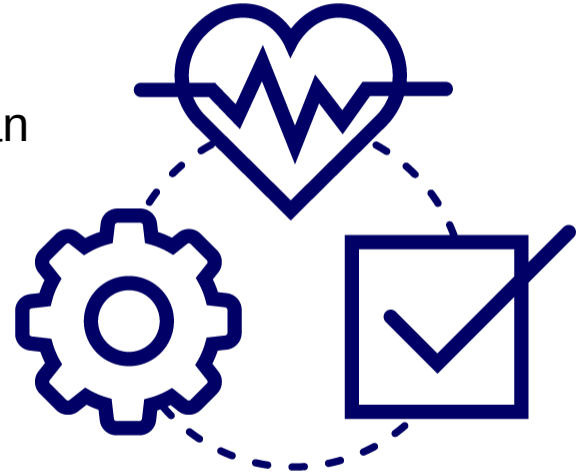

Målet er å håndtere risiko på en tilstrekkelig og forsvarlig måte.

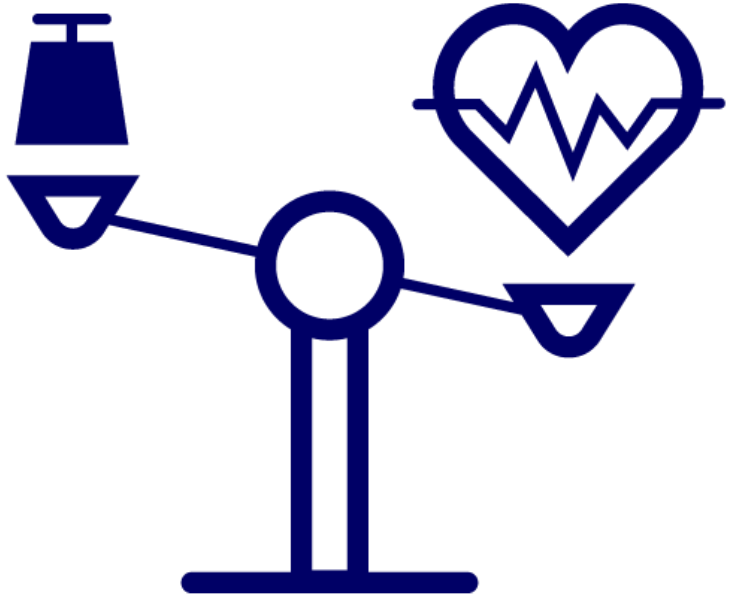

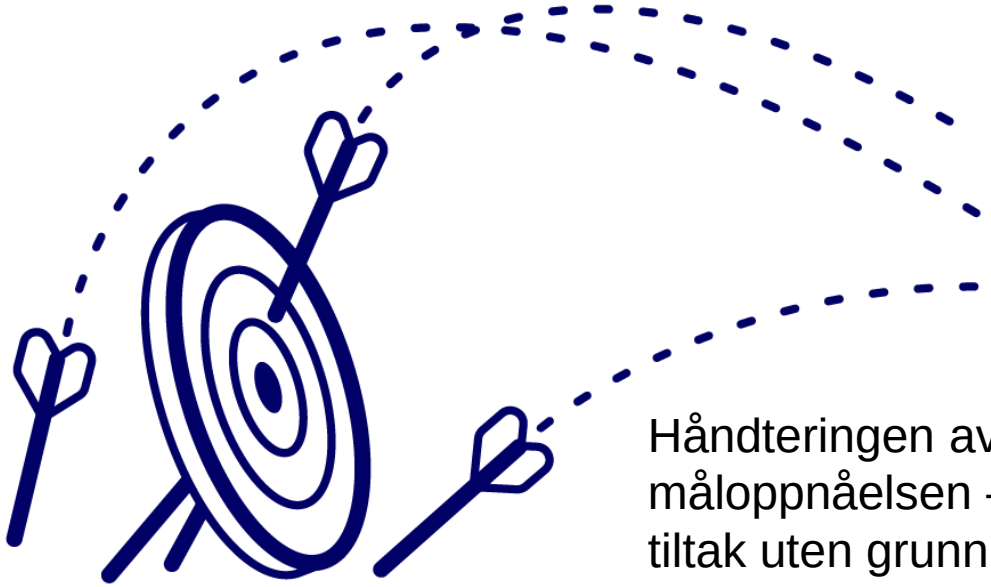

Håndteringen av risiko må underbygge måloppnåelsen – ikke implementere tiltak uten grunn

Oppfølging og forbedring

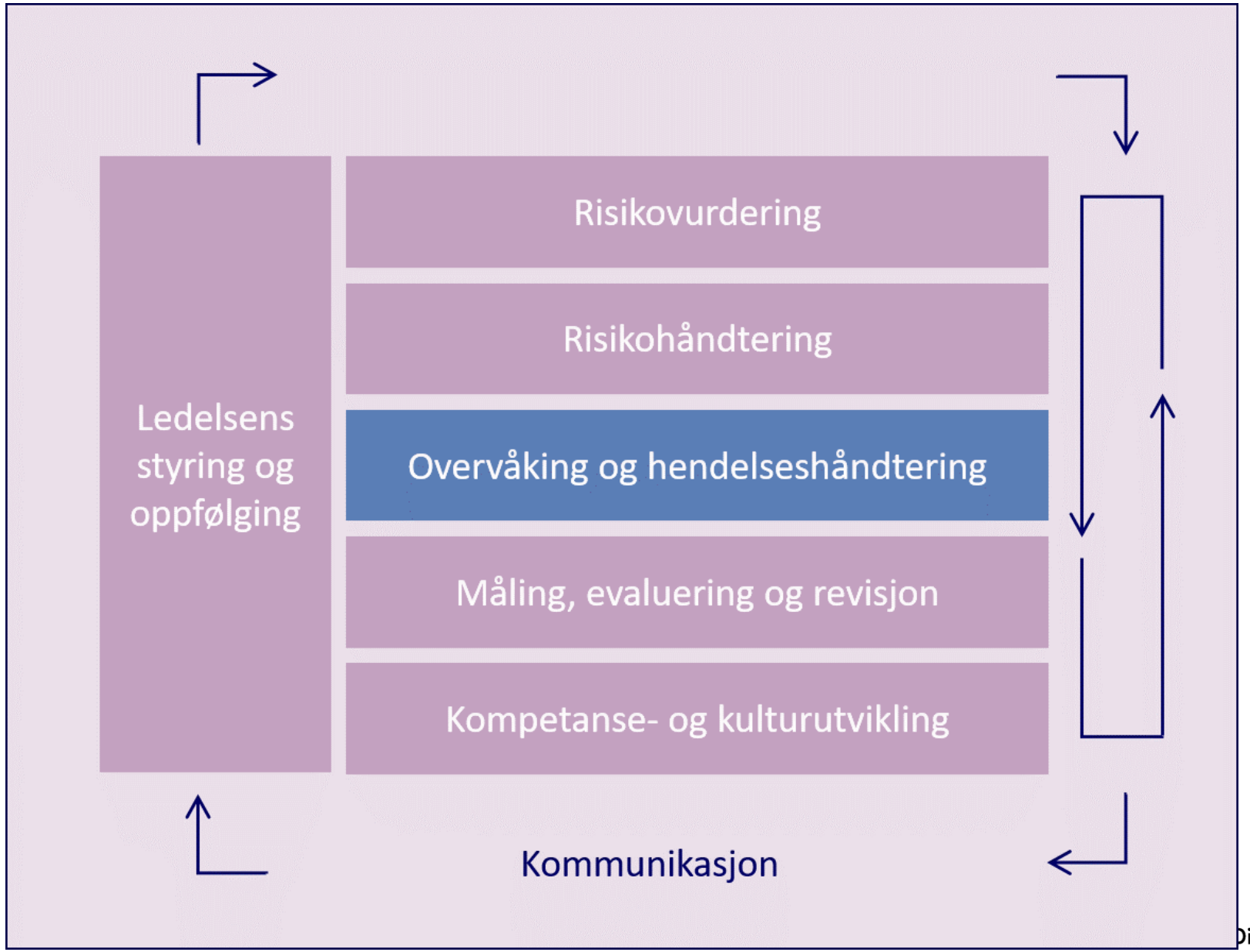
Ledelsens styring og oppfølging
Risikovurdering
Risikohåndtering
Overvåking og hendelseshåndtering
Måling, evaluering og revisjon
Kompetanse- og kulturutvikling
Kommunikasjon

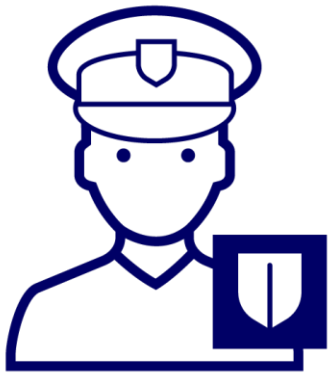

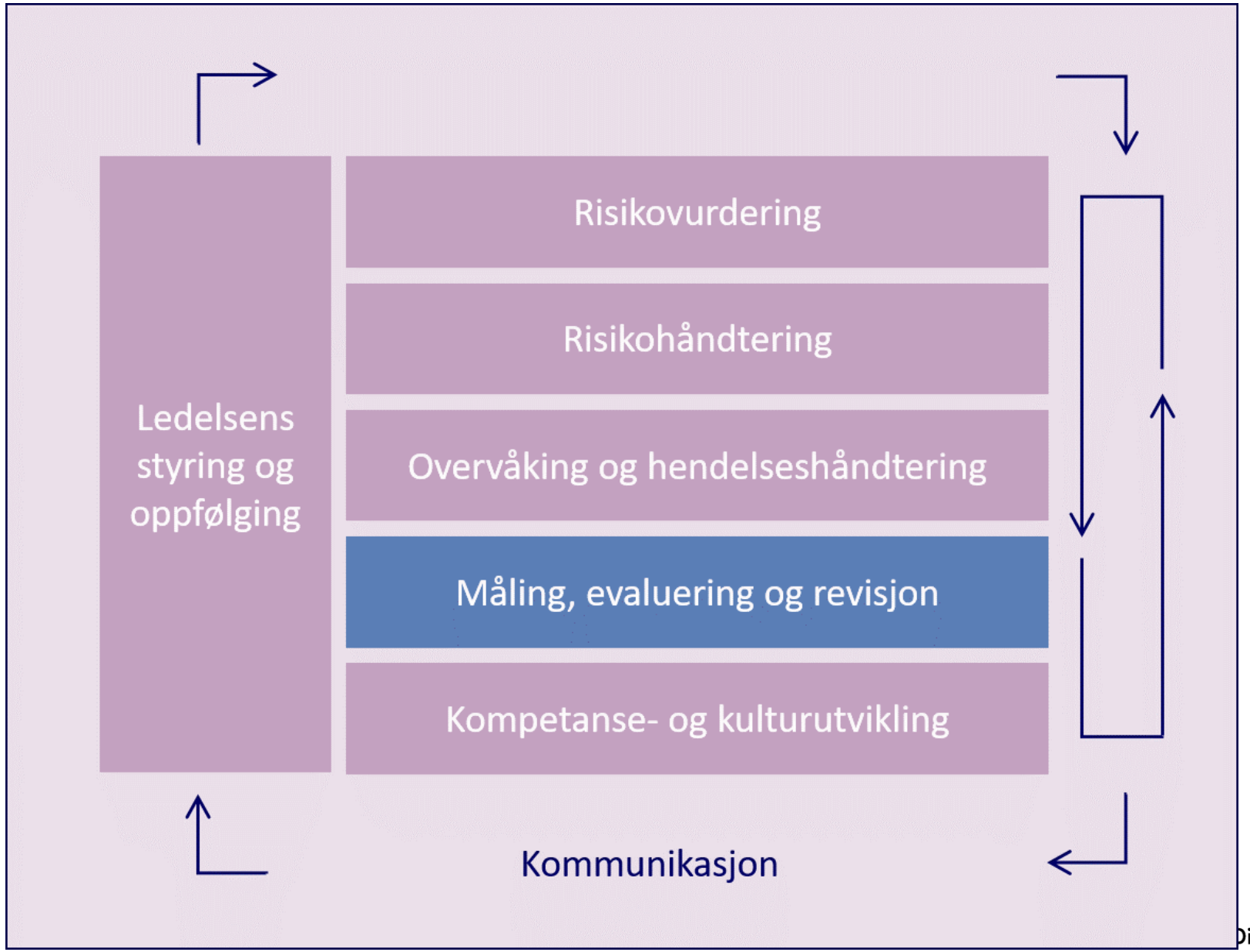
Ledelsens styring og oppfølging
Risikovurdering
Risikohåndtering
Overvåking og hendelseshåndtering
Måling, evaluering og revisjon
Kompetanse- og kulturutvikling
Kommunikasjon

En levende internkontroll forutsetter oppfølging

- Sørg for oppfølging og overvåkning knyttet til det som er viktigst for måloppnåelsen

- Løpende eller frittstående oppfølging av internkontrollen for å vurdere…
  - om den gir ønsket effekt, som vil si at tiltak/kontrollaktiviteter fungerer som forventet
  - om tiltak/kontrollaktiviteter blir etterlevd, det vil si om vi gjør det ledelsen har bestemt

Sikkerhetsoppfølging

Forebyggende sikkerhetsarbeid gjennomføres i en kontinuerlig forbedringsprosess

- Kontroll av arbeidsutførelse
- Håndtering av sikkerhetstruende hendelser
  - Varsling, strakstiltak, begrensing, gjenoppretting
- Evaluering og øvelser
  - Min. årlig kontroll av styringssystemet for sikkerhet
  - Øvelser for å kontrollere effekten av sikkerhetstiltak i normalsituasjon og ved økt trusselnivå
- Ledelsens gjennomgang av det forebyggende sikkerhetsarbeidet

Fellestrekk – oppfølging og forbedring

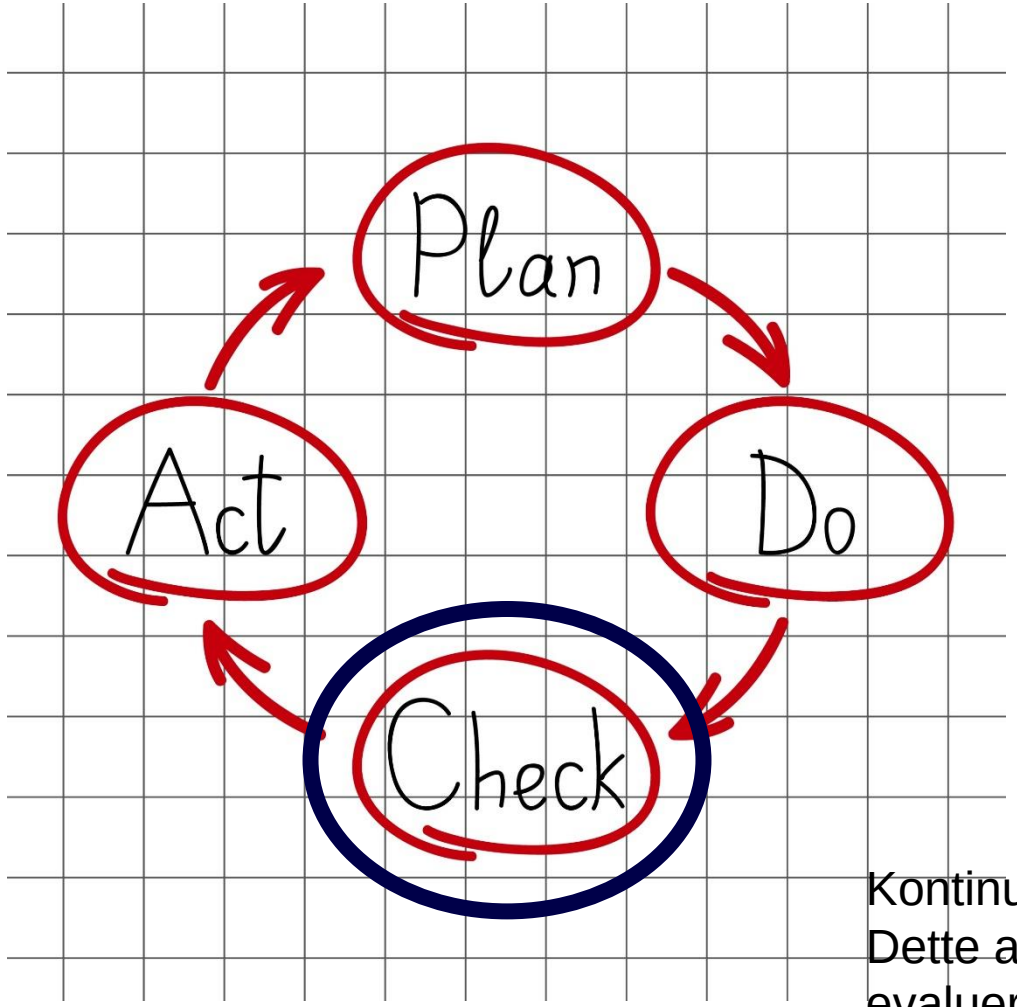

Kontinuerlig forbedring er en forutsetning
Dette avhenger av oppfølging og evaluering, og at man lærer av hendelser

Kompetanse og organisering

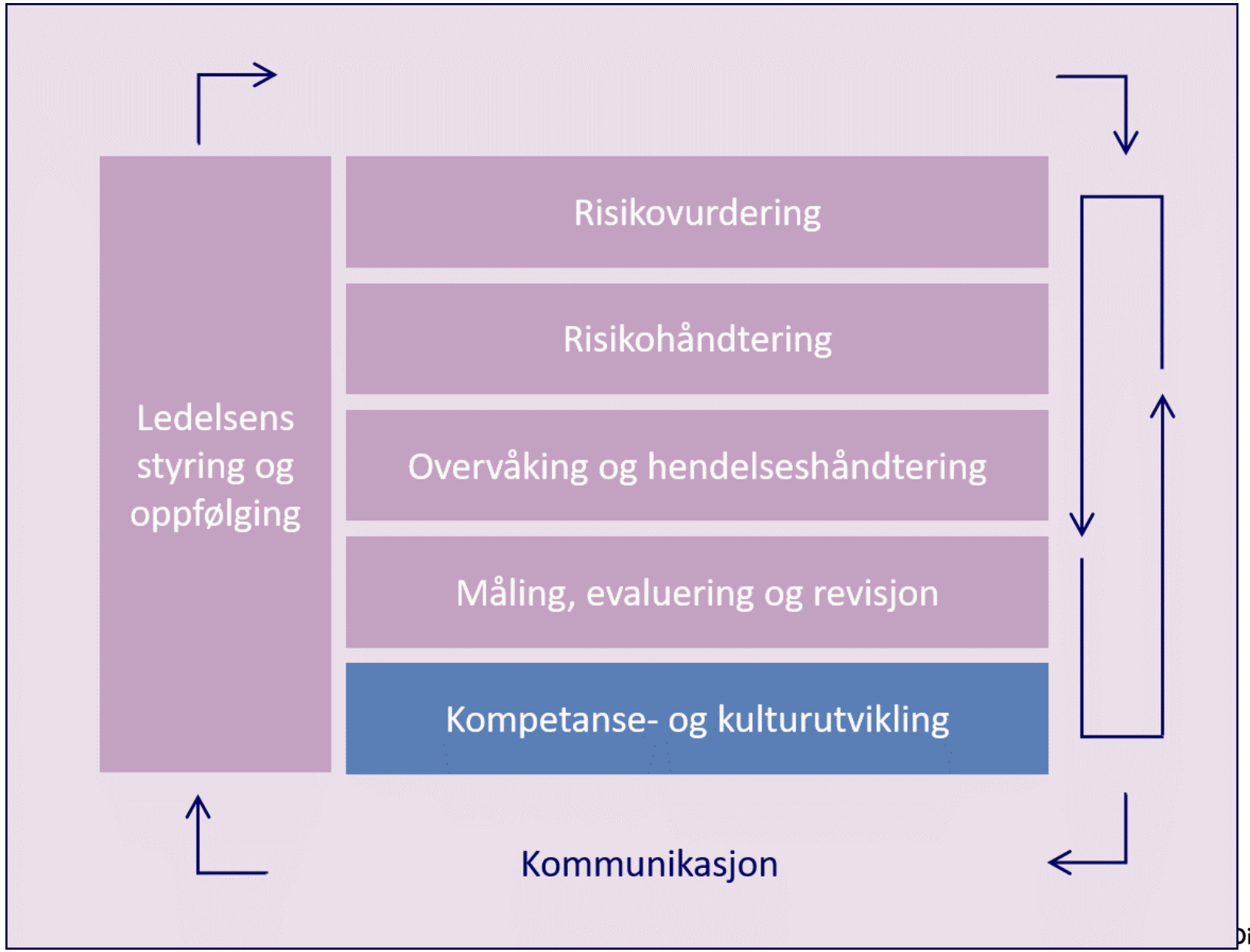
Ledelsens styring og oppfølging
Risikovurdering
Risikohåndtering
Overvåking og hendelseshåndtering
Måling, evaluering og revisjon
Kompetanse- og kulturutvikling
Kommunikasjon

A

Fundamentet for god internkontroll

- Styrings- og kontrollmiljø:
  - «Tonen på toppen»
  - Kompetanse
  - Integritet og etiske verdier
  - Ledelsesfilosofi
  - Organisasjonsstruktur
  - Fordeling av roller og ansvar
  - Personalpolitikk

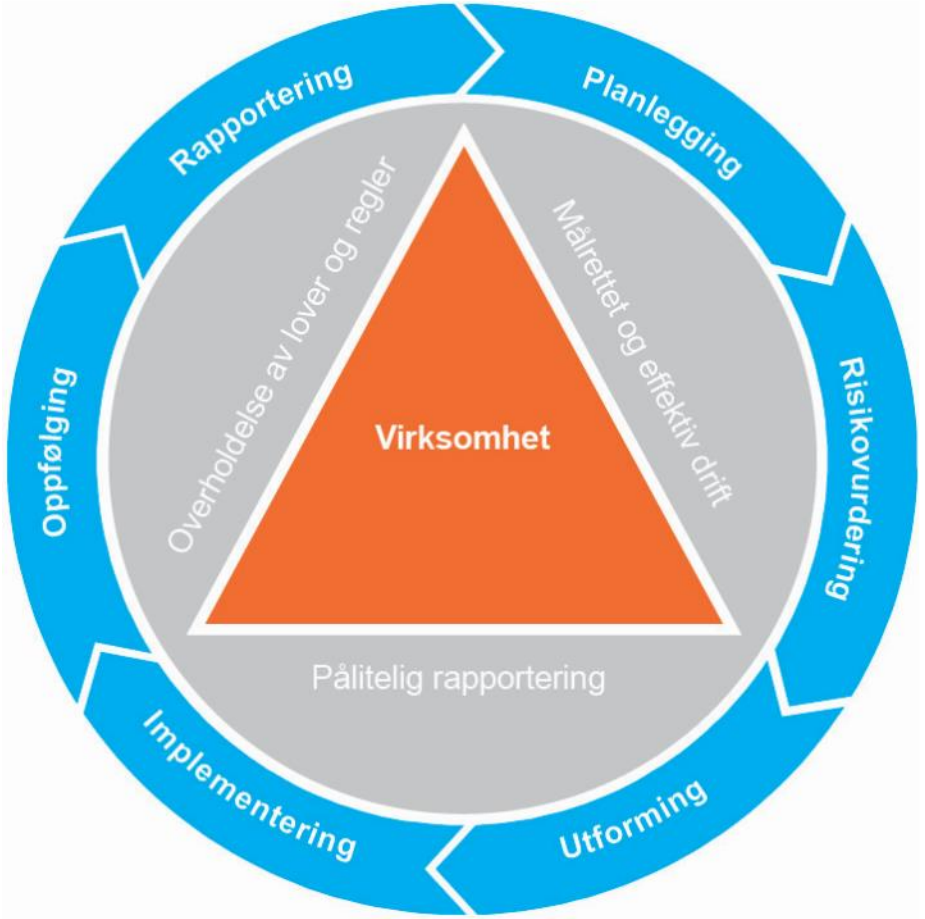

Sikkerhetsorganisering

Sikkerhetsorganisering omfatter fordeling av ansvar og myndighet for utførelse av sikkerhetsoppgaver samt klargjøring av forutsetninger og plikter for den enkelte

- Sikkerhetsforståelse
  - God sikkerhetskultur
  - *«Verdivurderer vi rett?»*
- *Kompetanse*
  - *Helhetlig tilnærming til fag og sikkerhetsarbeid*
  - *«Har de ansatte tilstrekkelig kompetanse til å behandle skjermingsverdig informasjon?»*
- Rollefordeling
  - Beslutning, utførelse og oppfølging
  - *«Har virksomheten de roller som kreves for å kunne verdivurdere og behandle skjermingsverdig informasjon?»*

Fellestrekk – kompetanse / organisering

Det må være definert klare roller og ansvar, og ansatte må få støtte i å utføre sine oppgaver (opplæring, verktøy, støtteressurser etc.)

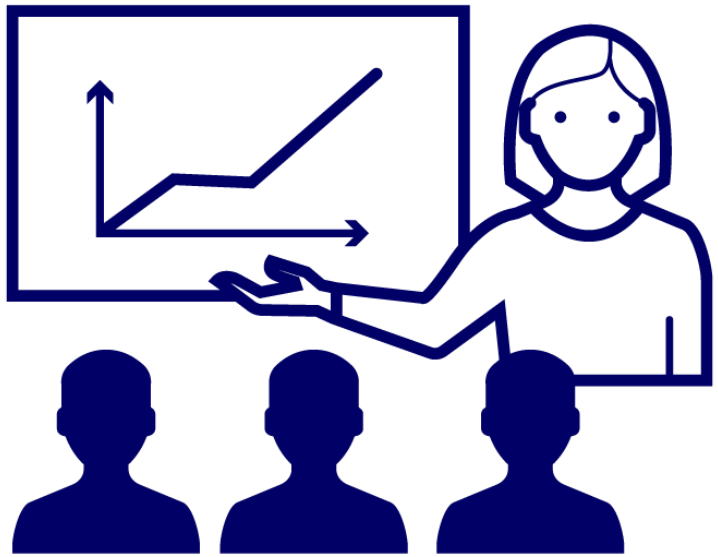

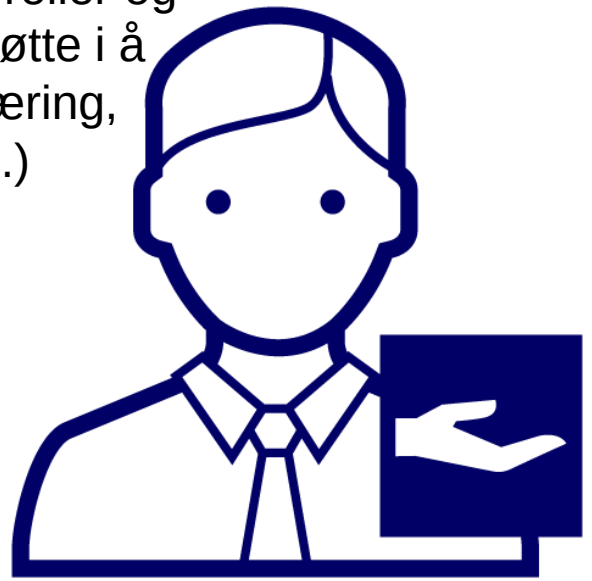

Ansatte som utøver oppgaver må ha tilstrekkelig kompetanse til det.

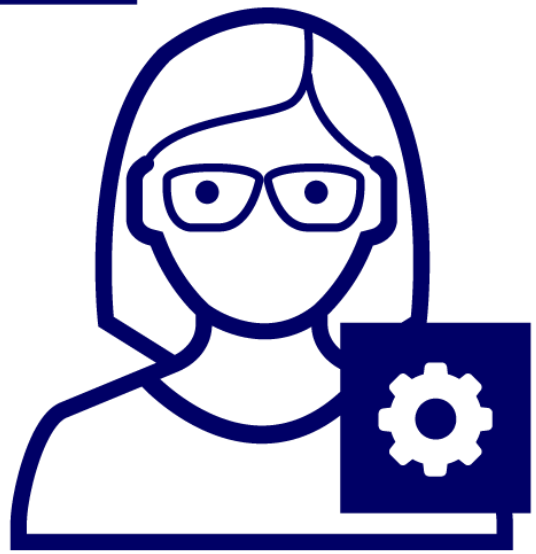

Dokumentasjon og kommunikasjon

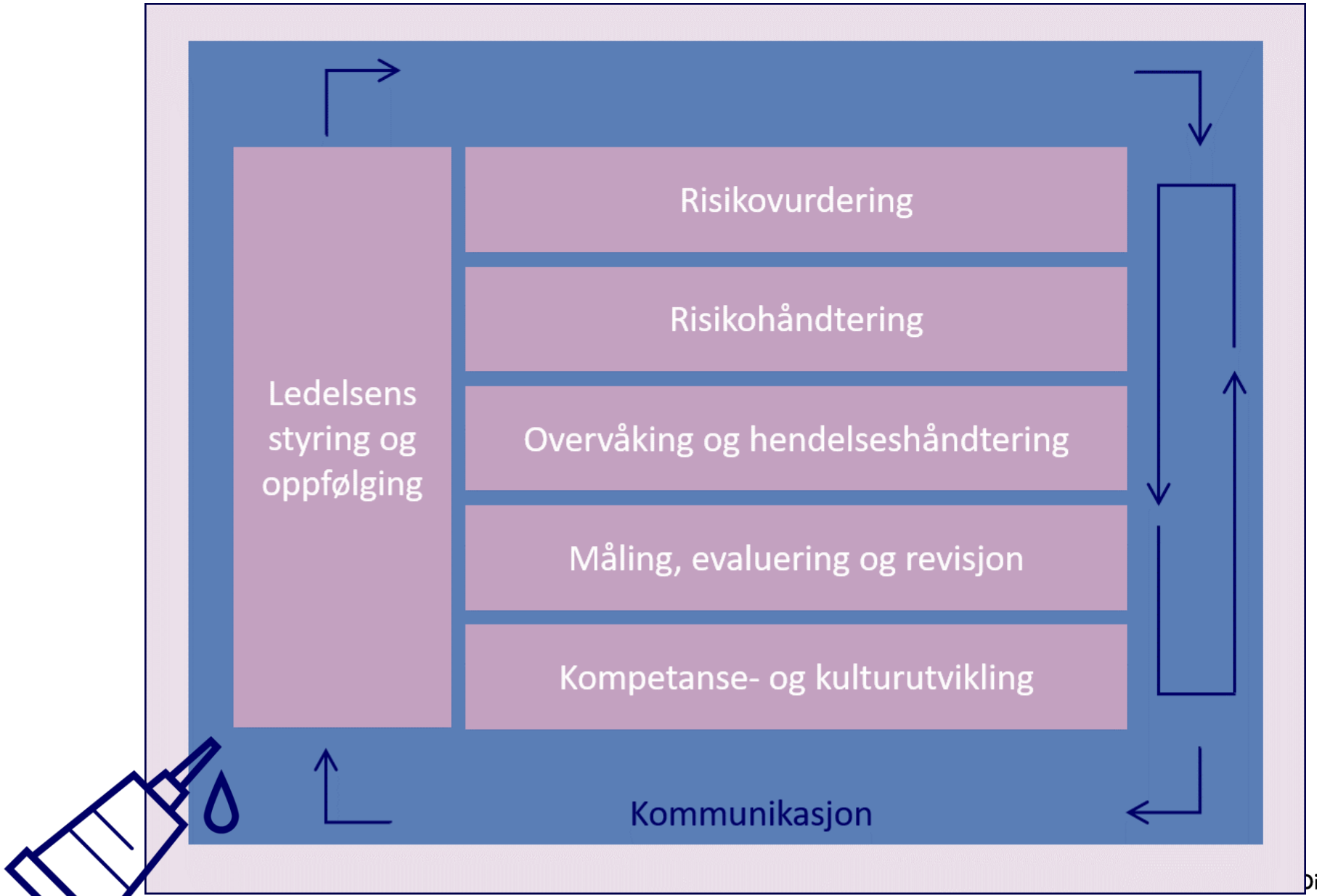
Ledelsens styring og oppfølging
Risikovurdering
Risikohåndtering
Overvåking og hendelseshåndtering
Måling, evaluering og revisjon
Kompetanse- og kulturutvikling
Kommunikasjon

Resultatet av oppfølgingen må rapporteres til rett nivå til rett tid

- Rapportering knyttet til internkontrollen bør integreres med øvrig rapportering
- Rapporteringen gir grunnlag for vurdering av internkontrollsystemet og vurdering av om kritiske risikoer er tilstrekkelig håndtert, ref. kap. 4 Styring og kontroll i årsrapporten
- Informasjonen om status på internkontrollen i rapporteringen bør benyttes inn i styringen, dvs. planlegging og risikovurdering

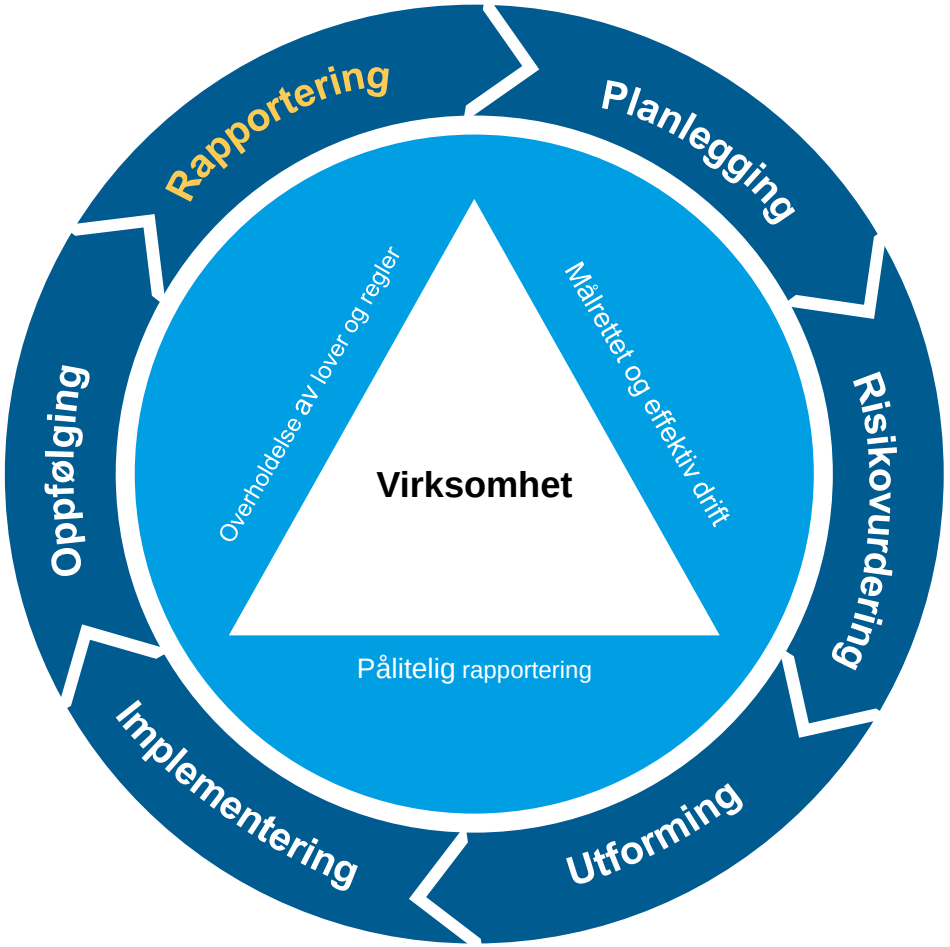

Ikke *mer* rapportering, men *bedre* og kun *nødvendig* rapportering

Sikkerhetsdokumentasjon

Sikkerhetsstyringssystemet må være tilstrekkelig dokumentert, og hvordan sikkerhetsarbeidet skal utføres skal fremkomme i dokumentasjonen

- Sikkerhetsstyringssystemet dokumenteres i det omfang det er nødvendig for å sikre at aktiviteter utføres sikkert og som besluttet
  - Styrende dokumenter – policy, retningslinjer
  - Utførende dokumenter – instrukser, rutiner
  - Kontrollerende dokumenter – referater, logger, vurderinger, revisjoner

Fellestrekk – dokumentasjon

Dokumentasjon er en forutsetning for at styringen skal fungere, men den må avveies slik at det er tilstrekkelig, men ikke blir unødvendig mye arbeid.

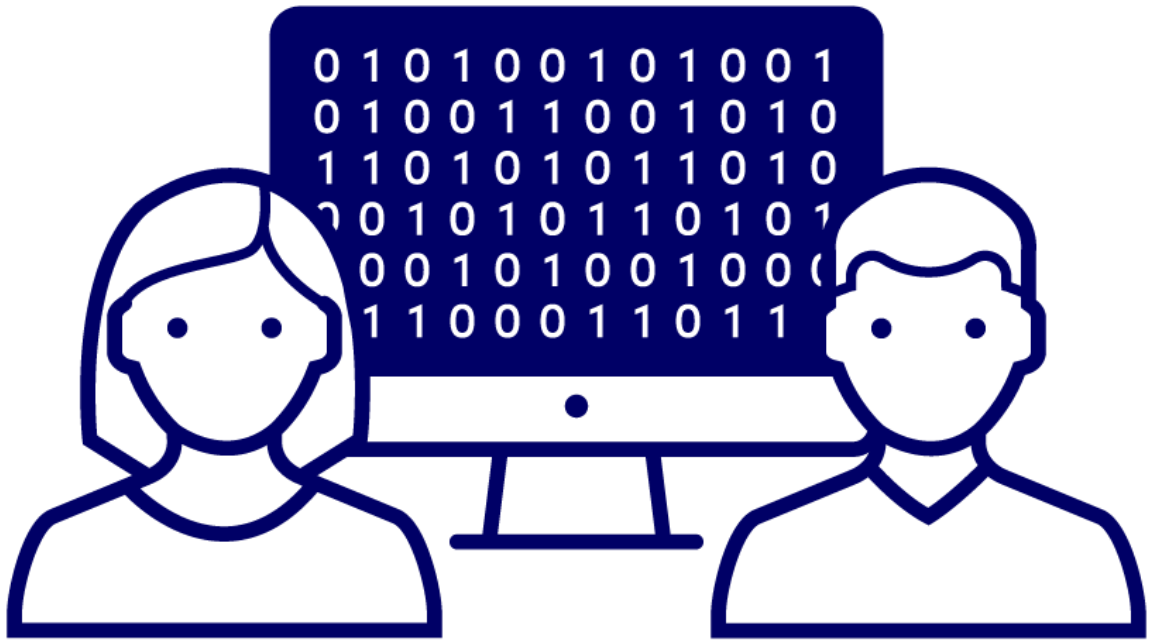

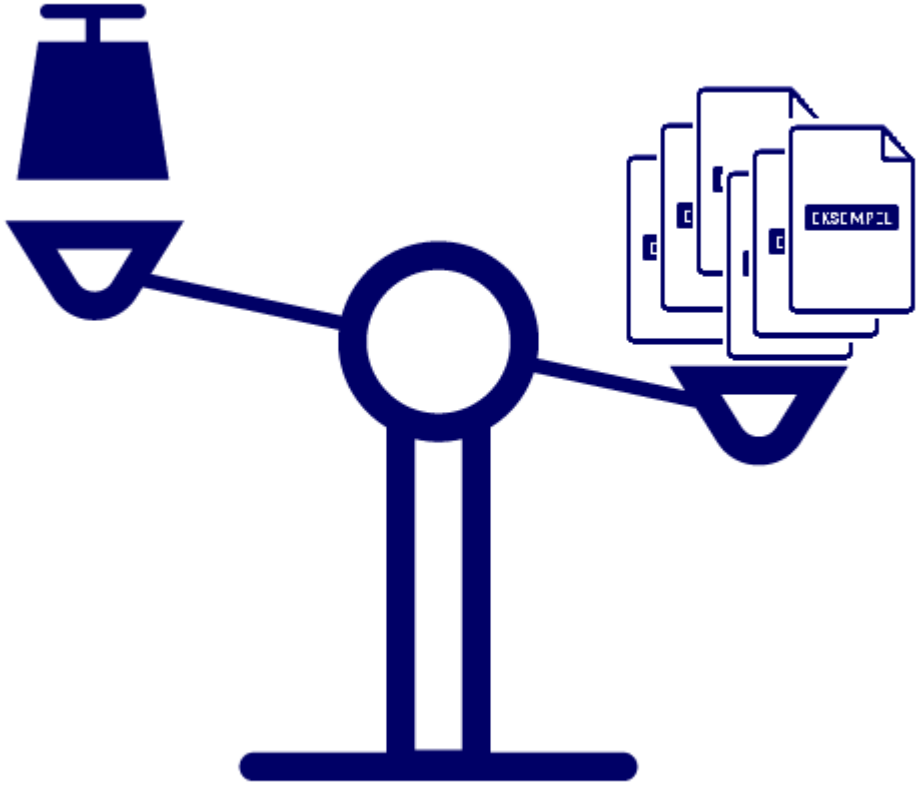

Felles utgangspunkt – få oversikt over arbeidsoppgaver og informasjonstyper

Identifisere arbeidsoppgaver og informasjonstyper

Om arbeidsoppgaven og formålet			
Navn på arbeidsoppgave:	Saksbehandling	Dato:	
Formål med arbeidsoppgaven:			
Kort beskrivelse av arbeidsoppgaven:			

Om informasjonsbehandling i oppgaven							
Informasjonstyper	Paragraf for potensiell taushetsplikt / unntak fra offentlighet	Spesielt obs mht. info.sikkerhet			Person-opplysninger		Skjermings-verdig (sl)
		K	I	T	Ja/?	Særlig kategori?	Ja/?
Avsender (?)	Fvl §13.1	K			J		
Kontaktinfo	Fvl §13.1 ?	?			J		
Mottatte saksdokumenter	Fvl §13.1	K		?	J		
Interne vurderinger	Fvl §13.1	K	I	?	J		
Beslutning	Fvl §13.1	K	I		J		
Klage	Fvl §13.1	K		?	J		
Klagevurdering	Fvl §13.1	K	I	?	J		
Klagebeslutning	Fvl §13.1	K	I		J		

Ytterligere informasjon
Navn på IKT-system som benyttes til behandling av informasjon:
Sak-arkiv
Relevant regelverk for gjennomføring av arbeidsoppgaven:
fvl, offl, arkivlov
Regelverk med krav til informasjonssikkerhet:
pvf art 32-34
Merknader:

Identifisere arbeidsoppgaver og informasjonstyper

Etterlevelse av personvernregelverket
Behandlingsgrunnlag (pvf art 6 og ev. art 9):
Pvf art 6 nr 1 bokstav c (arkivlov og relevant regelverk)
Angi kategorier av registrerte (for eksempel pasienter, ansatte, kunder, søkere, elever osv.):
Angi kategorier av mottakere som opplysningene deles med (for eksempel offentlige myndigheter, allmenheten, parter i saker, etc)
Parter/allmennheten (innsynskrav, ev. sladdet)
Høy personvernrisiko? Er det behov for en nærmere vurdering av personvernkonsekvenser?
Utleveres eller behandles opplysningene utenfor EØS?
Etterlevelse av sikkerhetsloven
Deling av data
Er det noe av denne informasjonen som andre kan ha nytte av? Hvordan bør det tilrettelegges for deling (f.eks. synliggjøring i datakatalog, publiseres som åpne data?)

Få oversikt og prioritere før risikovurderinger

- Positive sideeffekter:
  - Kan gi nyttige refleksjoner og innspill til
    - bedre etterlevelse av personvernregelverket utover informasjonssikkerhet
    - identifisere behov for videre vurderinger etter sikkerhetsloven
    - muligheter for datadeling iht. krav i Digitaliseringsrundskrivet
    - prosess for identifisering og sikring av dokumentasjon
    - prosessforbedringer i den enkelte enhet
    - samordning av prosesser på tvers i virksomheten

- Unngå å gjøre samme jobben flere ganger!

Oppsummering

Digitaliseringsdirektoratet vs DFØ

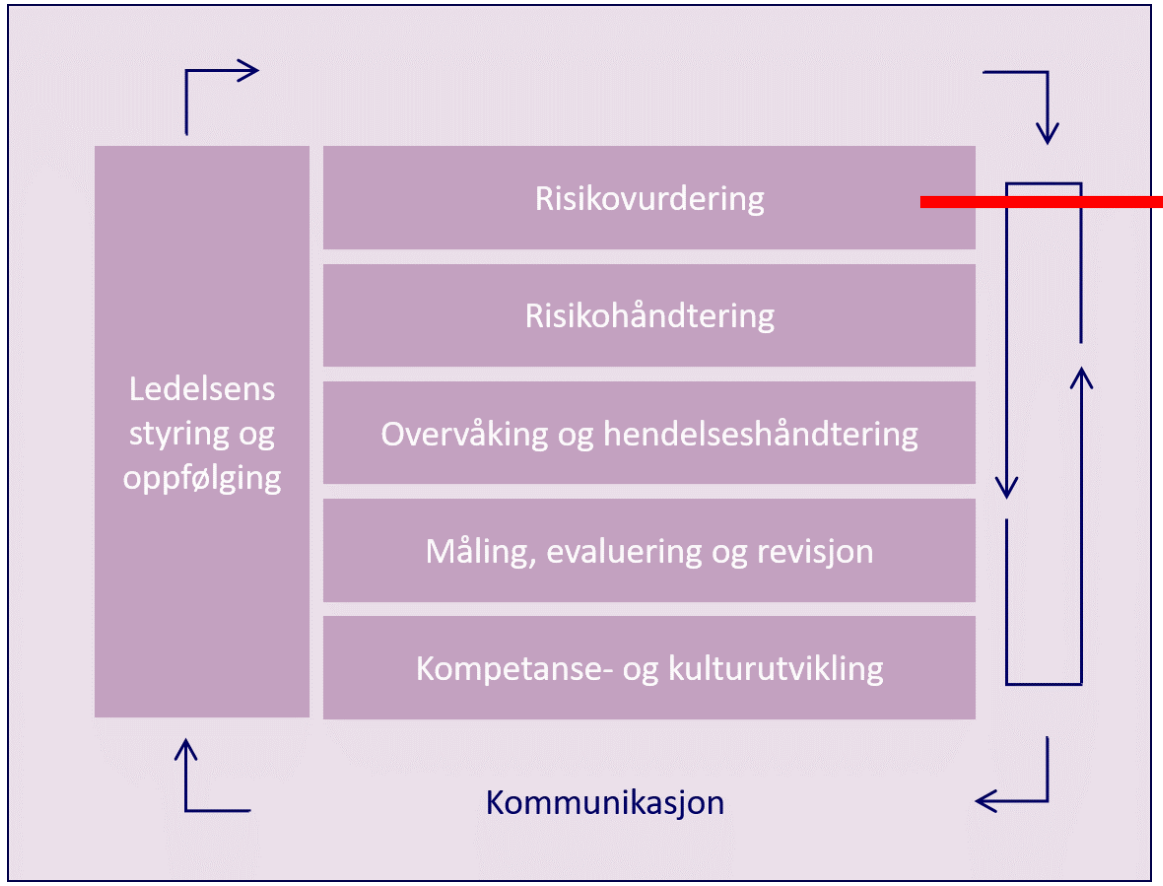

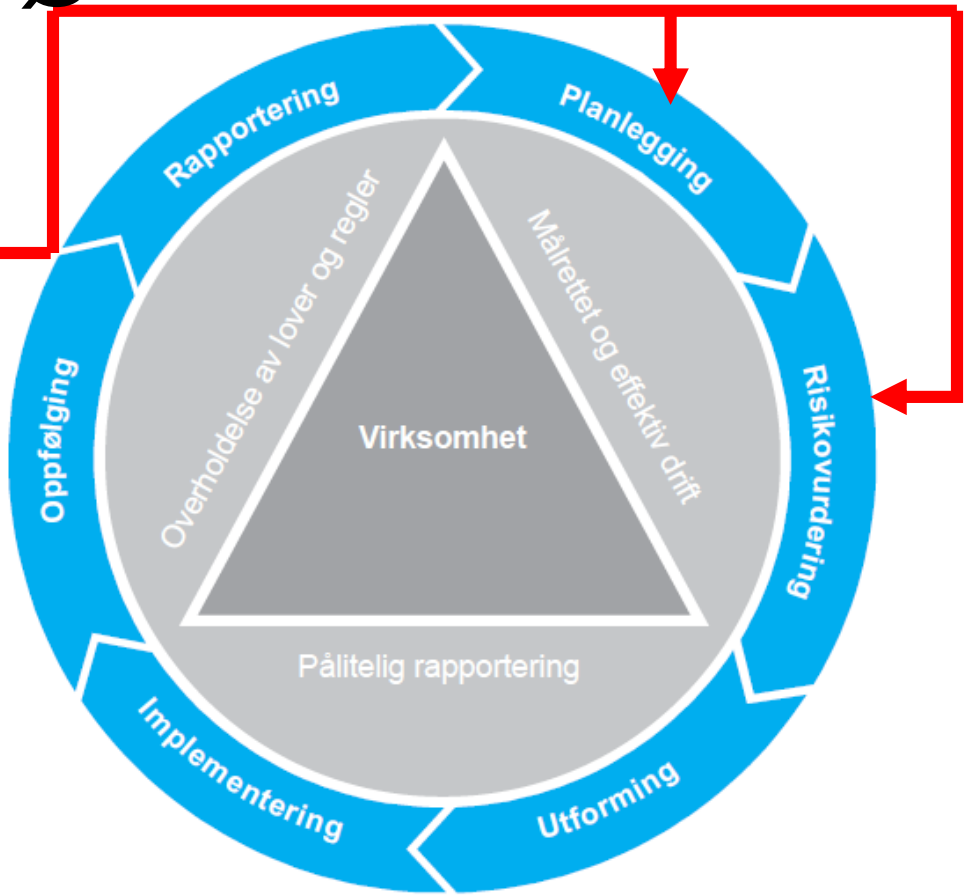

Digitaliseringsdirektoratet vs DFØ

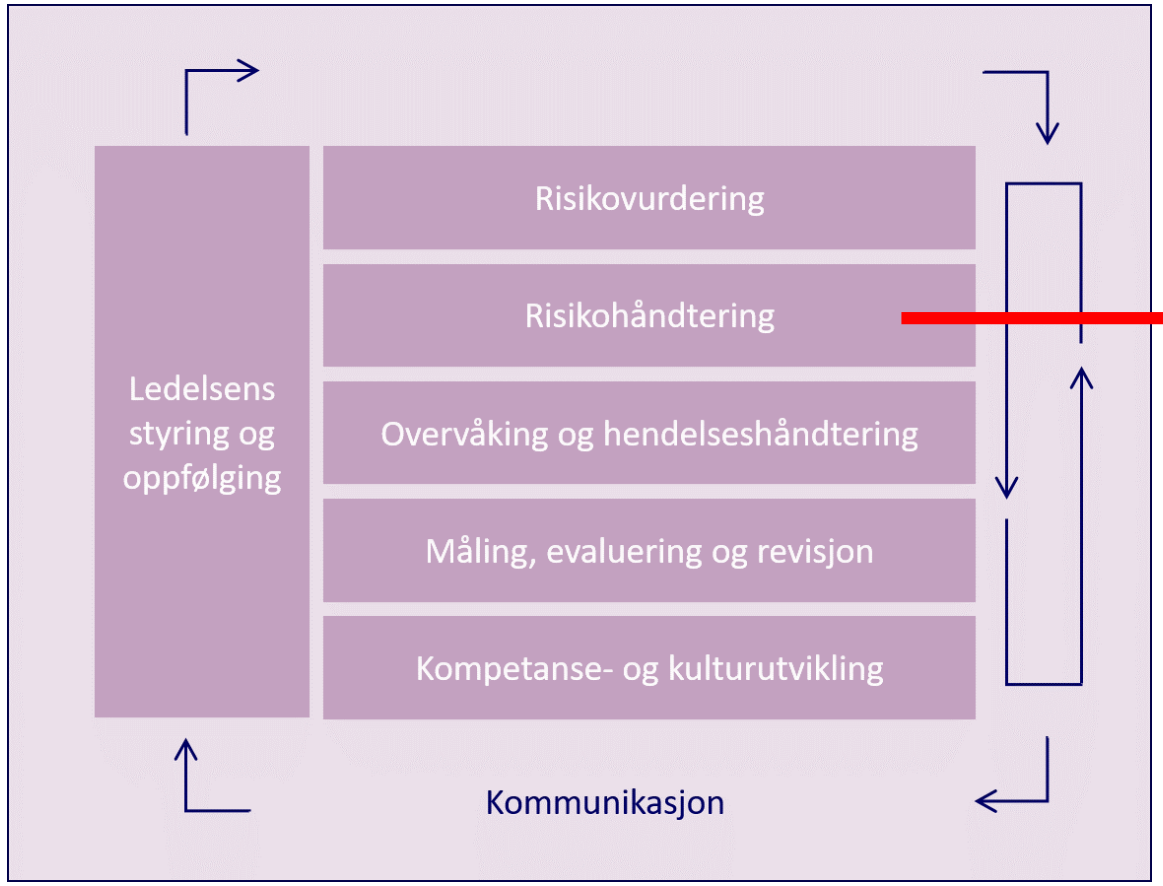

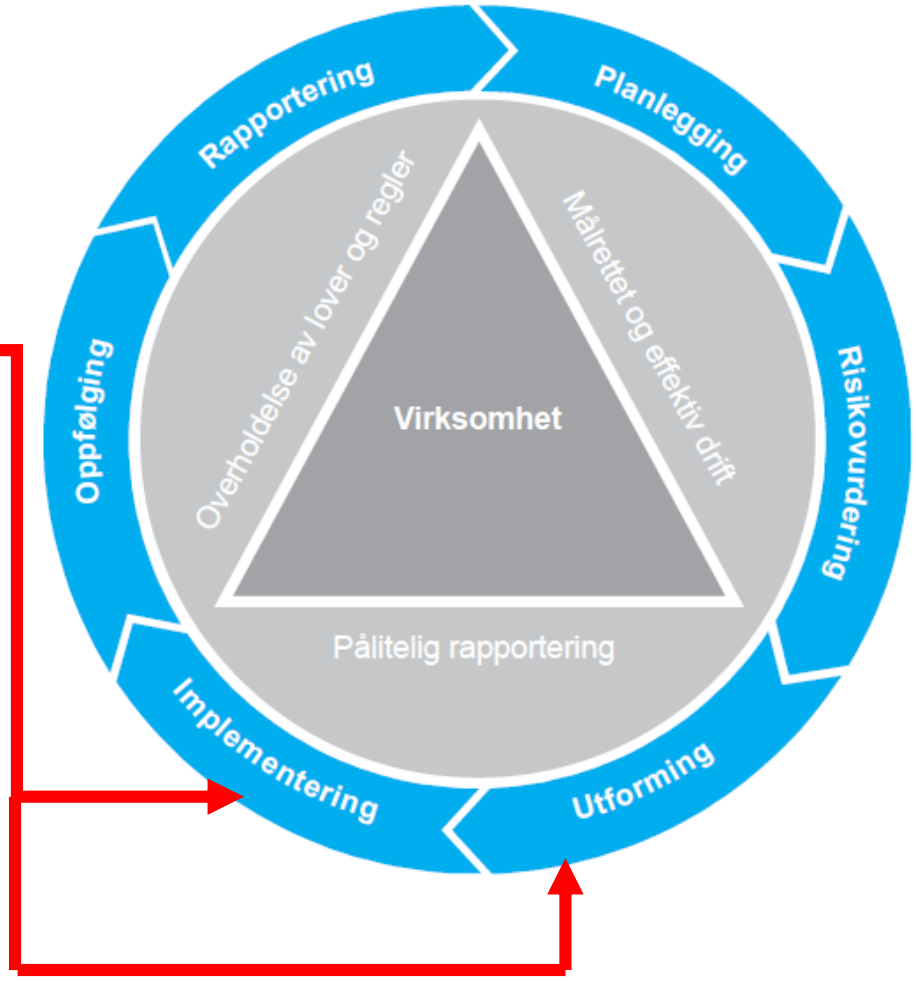

Digitaliseringsdirektoratet vs DFØ

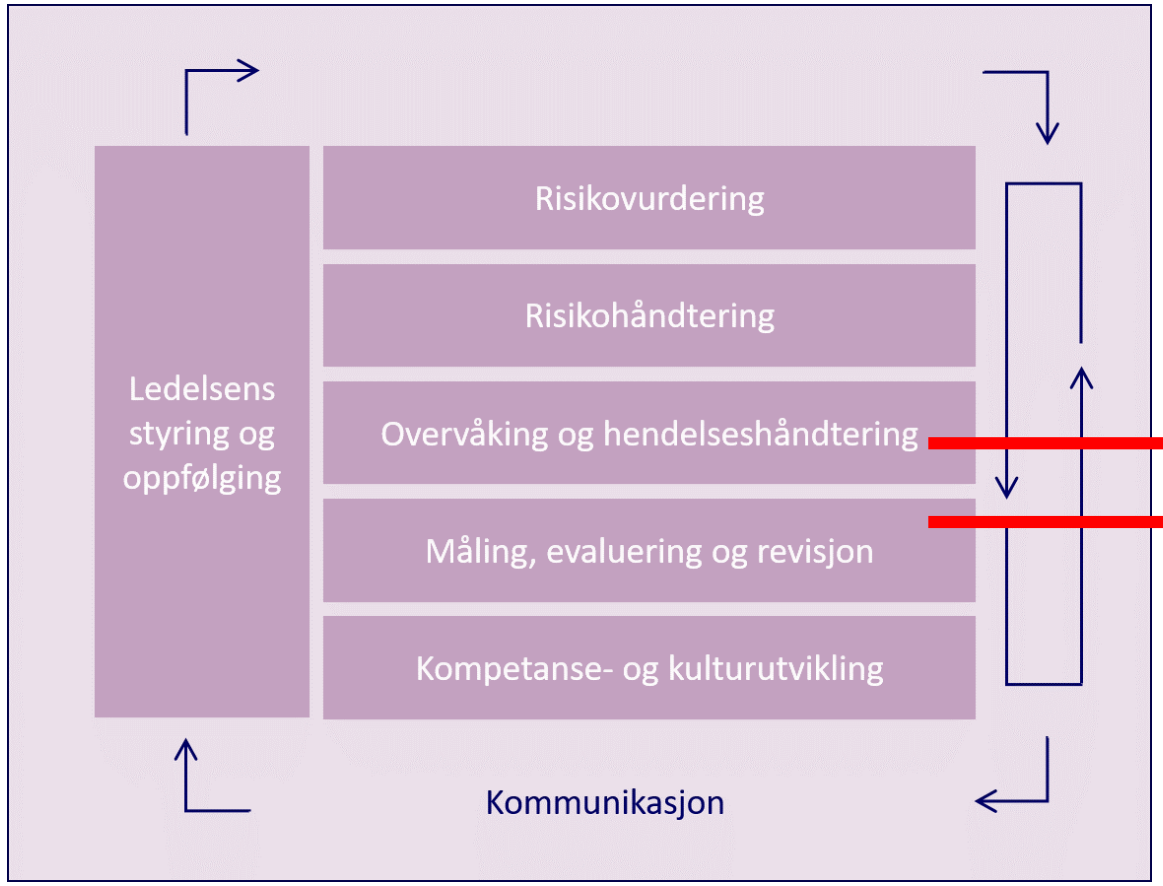

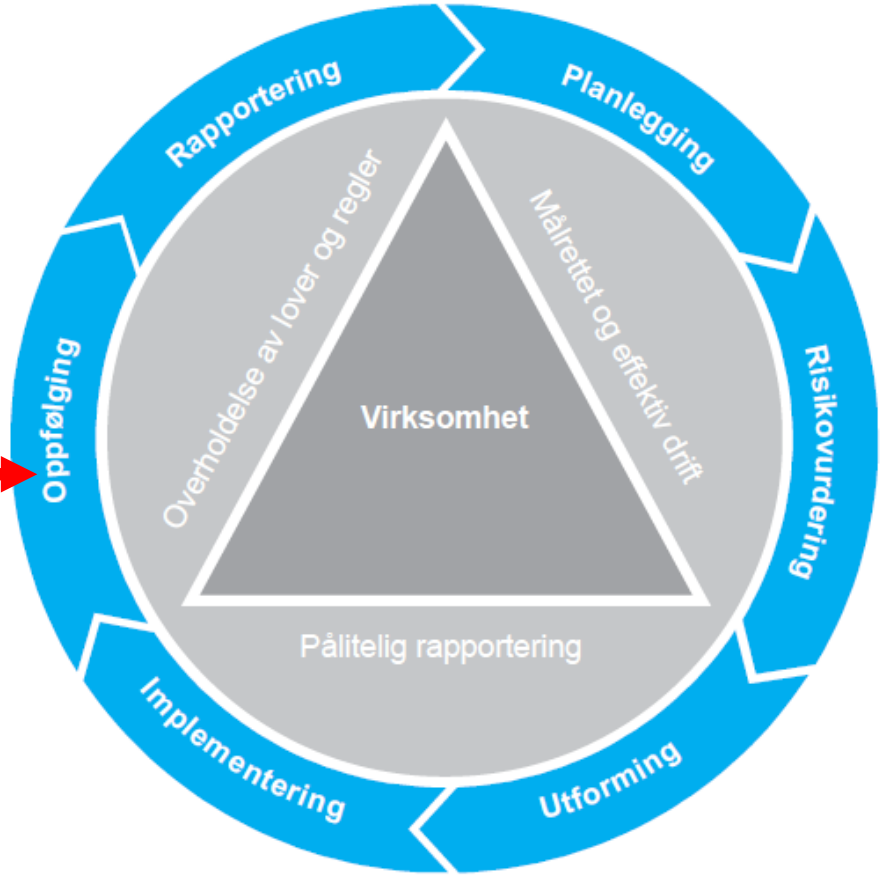

Digitaliseringsdirektoratet vs DFØ

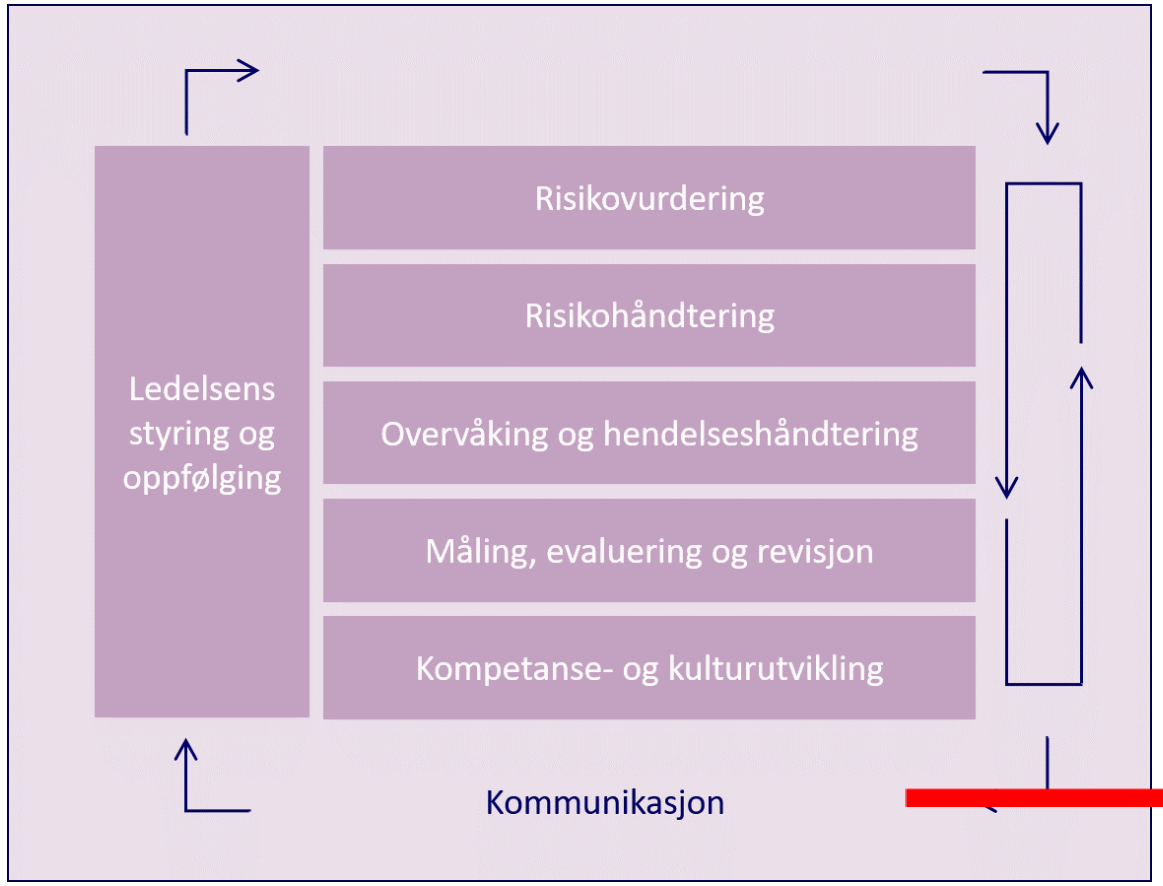

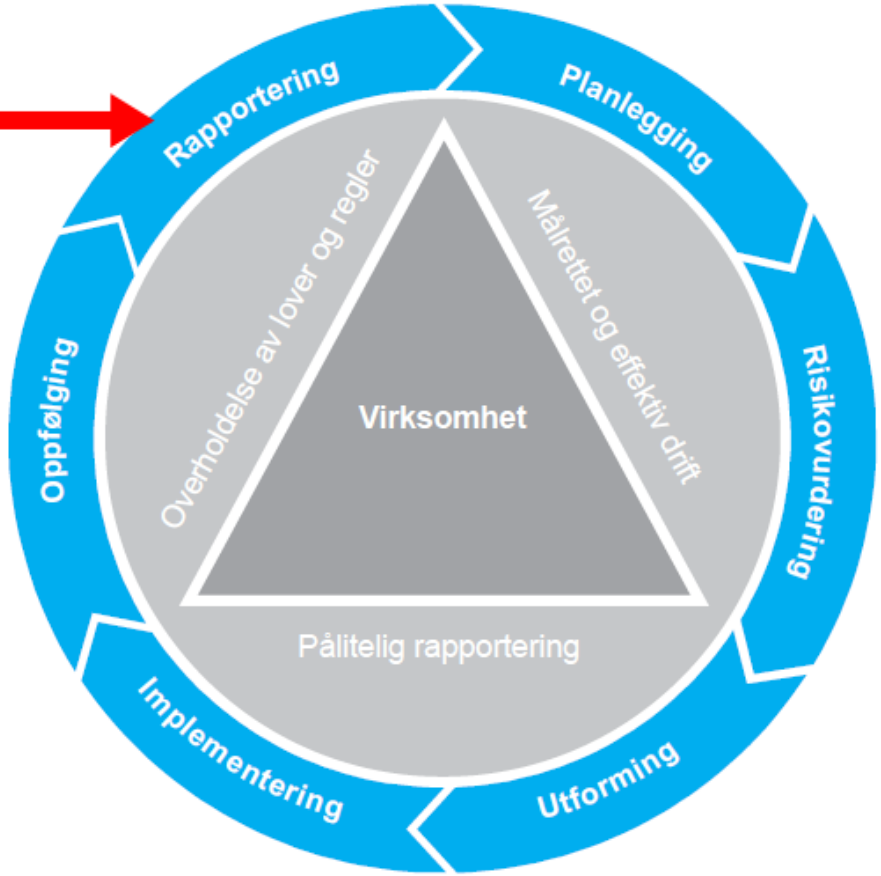

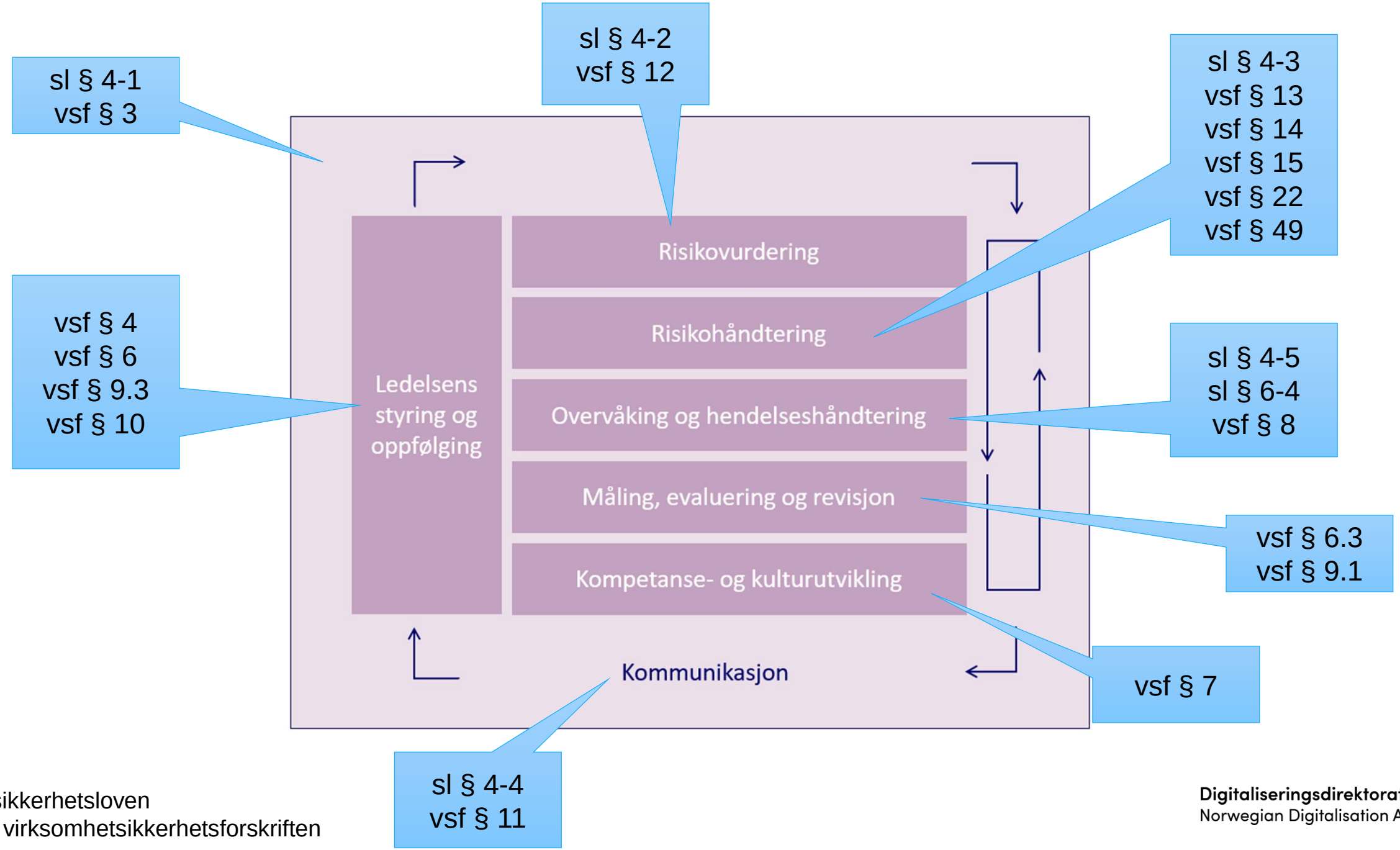

sl = sikkerhetsloven
vsf = virksomhetsikkerhetsforskriften

Kilder

Konsekvenskategorier

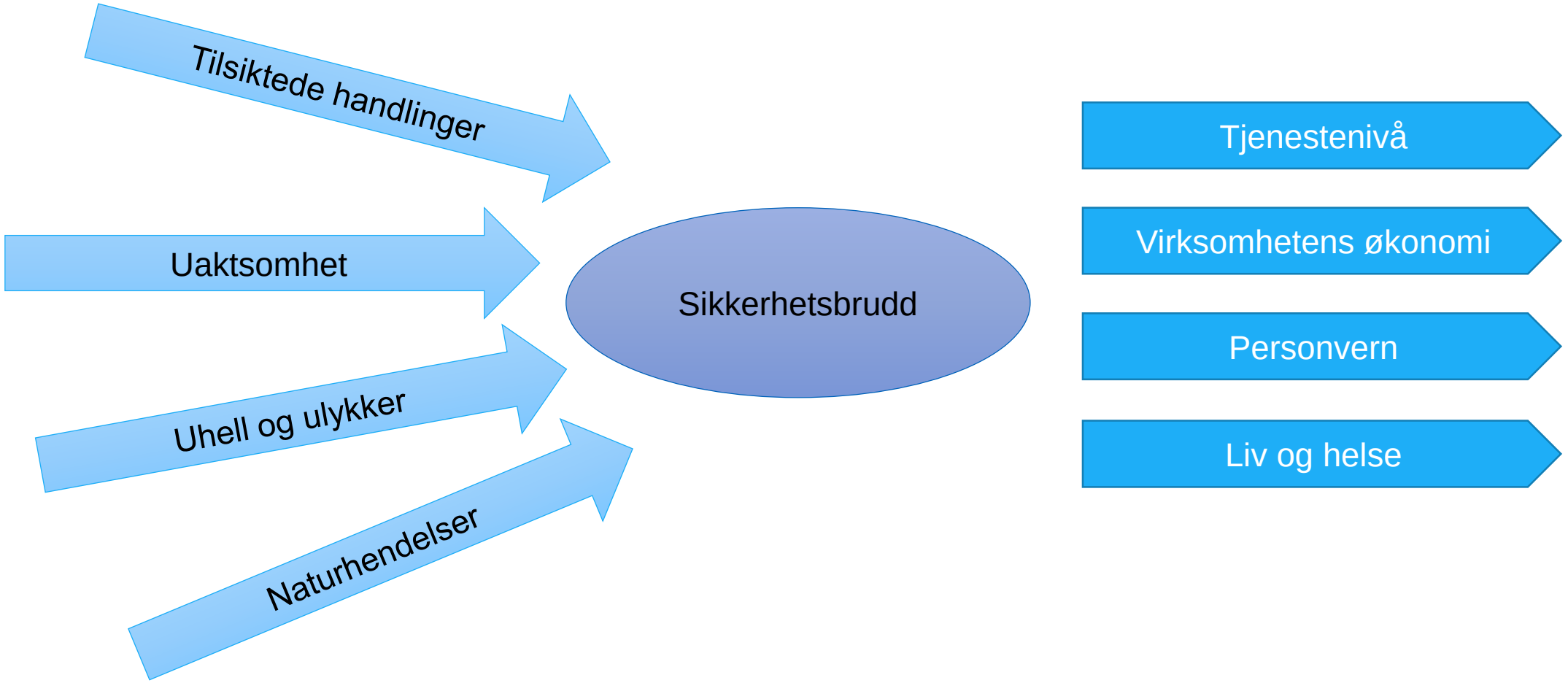

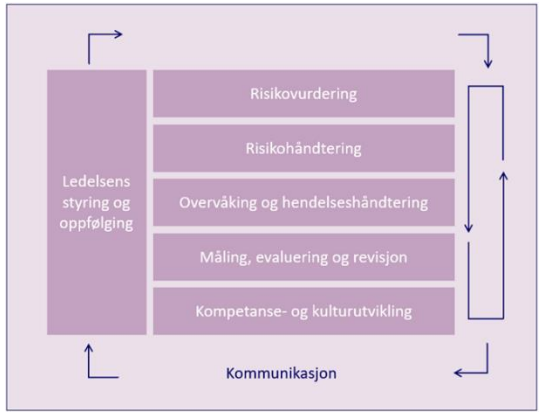
Ledelsens styring og oppfølging
Risikovurdering
Risikohåndtering
Overvåking og hendelseshåndtering
Måling, evaluering og revisjon
Kompetanse- og kulturutvikling
Kommunikasjon

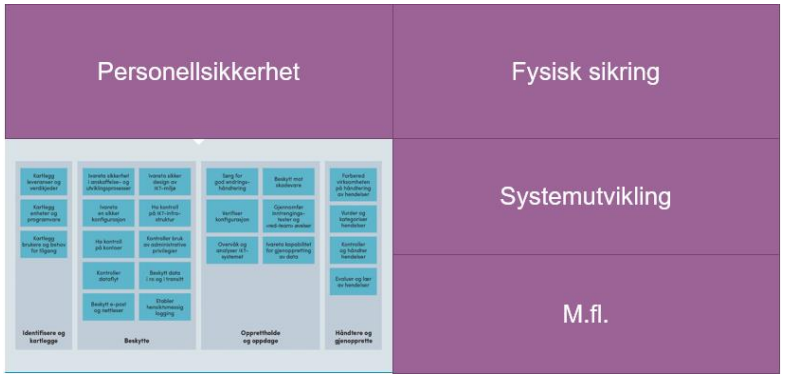
Personellsikkerhet
Fysisk sikring
Systemutvikling
M.fl.

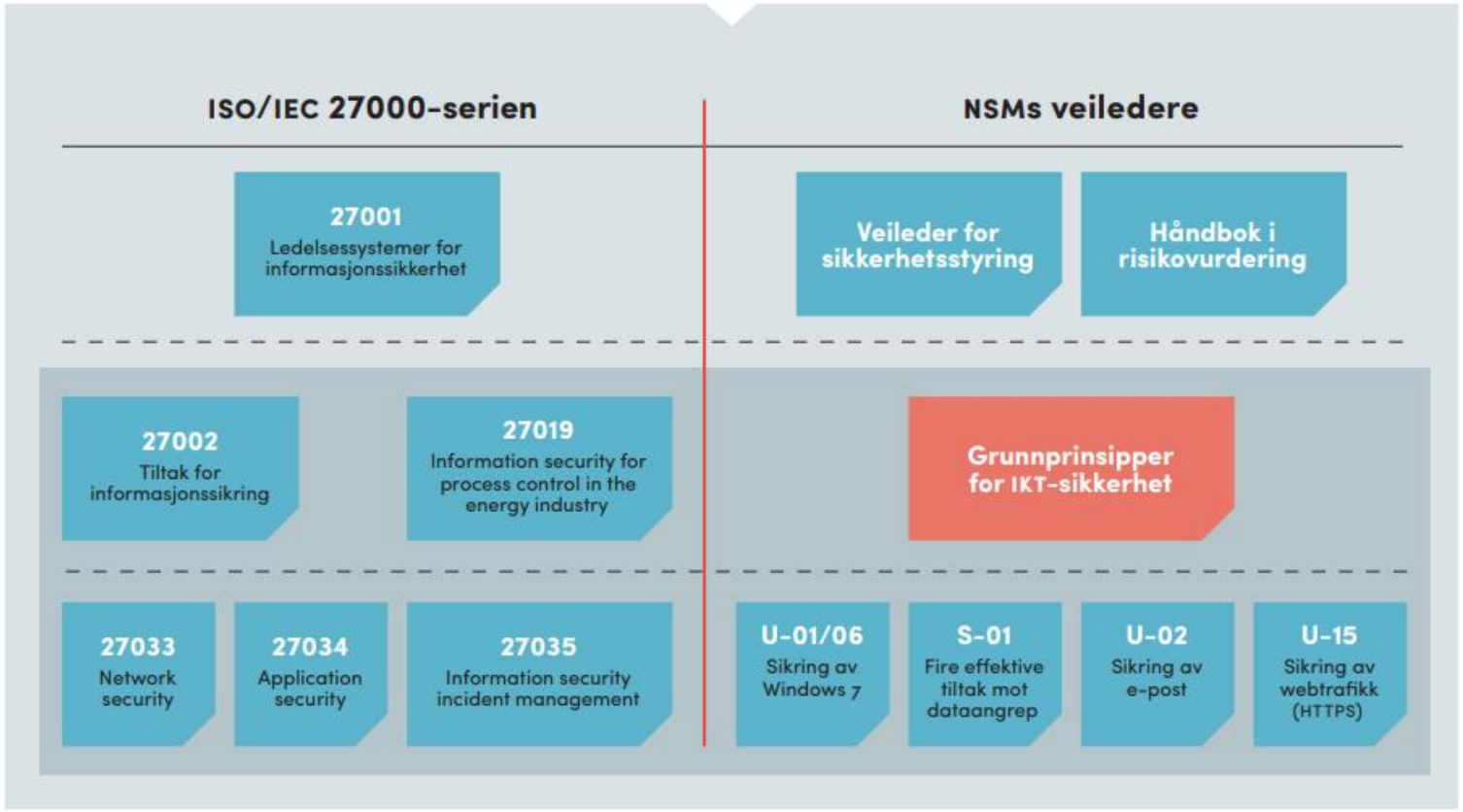
ISO/IEC 27000-serien
NSMs veiledere
27001
Ledelsessystemer for informasjonssikkerhet
Veileder for sikkerhetsstyring
Håndbok i risikovurdering
27002
Tiltak for informasjonssikring
27019
Information security for process control in the energy industry
Grunnprinsipper for IKT-sikkerhet
27033
Network security
27034
Application security
27035
Information security incident management
U-01/06
Sikring av Windows 7
S-01
Fire effektive tiltak mot dataangrep
U-02
Sikring av e-post
U-15
Sikring av webtrafikk (HTTPS)

Syv kjennetegn på god internkontroll – interkontroll oppsummert

1

Ledelsesforankret

2

Tilpasset virksomhetens egenart, risiko og vesentlighet

3

Tydeliggjort ansvar, myndighet og rolle

4

Integrert i virksomhetens styring, prosesser og aktiviteter

5

Formalisering og dokumentert, kommunisert og tilgjengeliggjort

6

Etterlevd og systematisk fulgt opp

7

Enhetlig og helhetlig

Direktoratet for forvaltning og økonomistyring

Digitaliseringsdirektoratet
Norwegian Digitalisation Agency

Oppsummering og avslutning

–

Katrine Aam Svendsen
4. februar 2020

Videre arbeid…

- Oppsummere og bearbeide innspill
- Definere leveranser

- Vil du være med å påvirke arbeidet videre?
  - Meld deg til fokusgruppe!
  - Send e-post til infosikkerhet@digdir.no

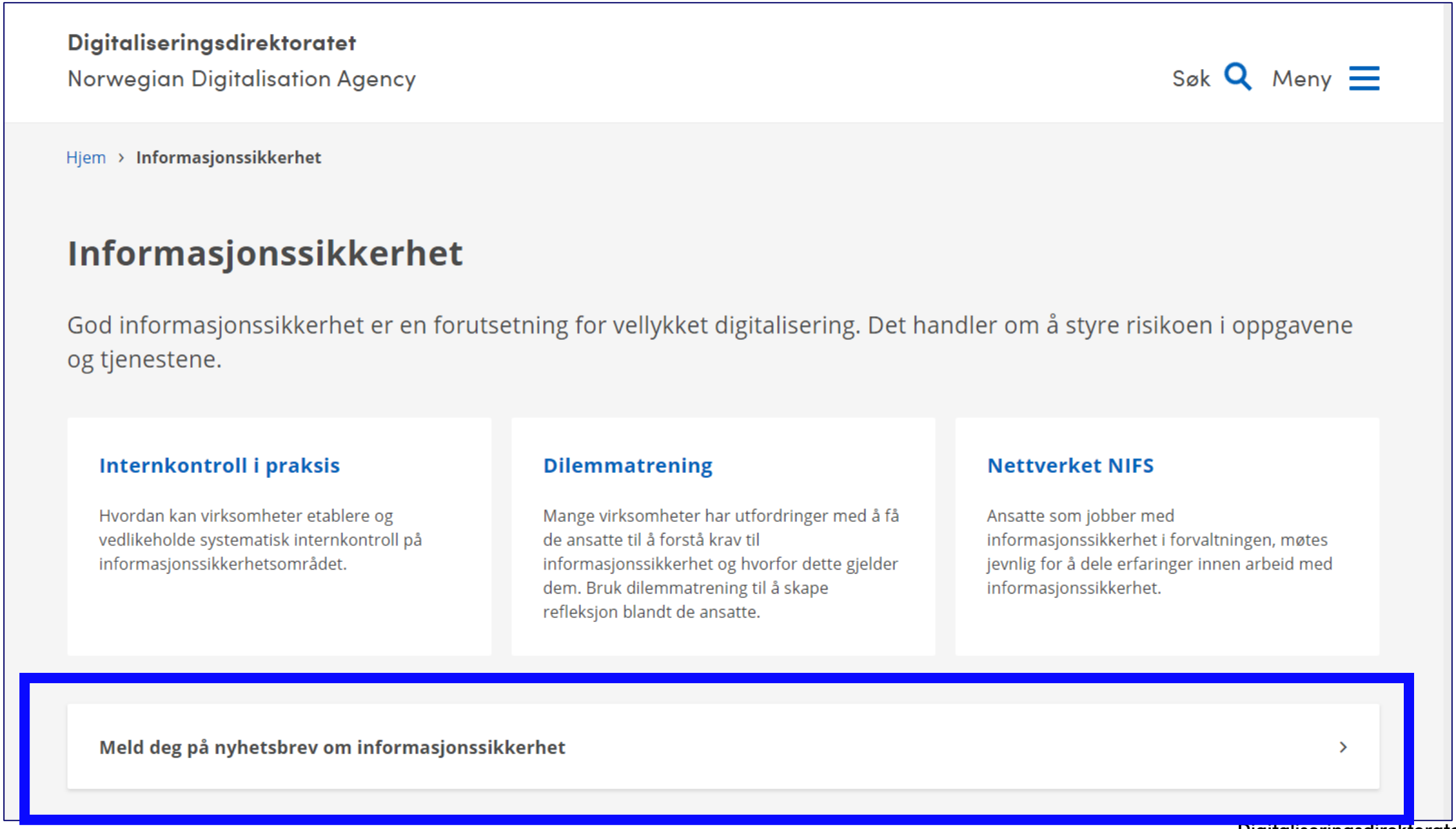

https://www.digdir.no/infosikkerhet/882

Ny e-postadresse

Infosikkerhet@digdir.no

Digitaliseringskonferansen 2020

- 11. og 12. juni
- Thon Congress Gardermoen

https://sikkerhetsfestivalen.no/

Neste NIFS-møte

- 22. april
- Tema: Øvelser

Digitaliseringsdirektoratet
Norwegian Digitalisation Agency

www.digdir.no/infosikkerhet/882

infosikkerhet@digdir.no